

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

שופטים תשי"ג

- ענין התמנות המלך והשופטים • ביאור חמא שאילת מלך בימי שמואל •
- לבון הרצון בהשגחה עליונה • בירור הספיקות בכח הקדושה שבביהמ"ד •
- דיבורים של צדיקי אמת עדיין נמצא בהאזיר ויכולים למצוא אותם •
- זכות הצדיקים נחשב כאילו הם שם ממש •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040

קונטרס 30 (מהדורה ב')

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 972-72-3333419+)

צו הערך די תורה ס"ג פרשת שופטים תשי"ג

דרוקט: #→513→5→6→1

(40 מינוט) גאנץ קלאר

לעילוי נשמות

הרב הגאון הצדיק המפורסם חסידא ופרישא

רבי שמעון זאב זצ"ל ב"ר צבי משה הי"ד מיללער

אבדק"ק אראד

נפטר ו' אלול תשמ"ו לפ"ק

הגאון החסיד, היה אדוק ומקושר ברכיה"ק זי"ע וזכה ממנו לקרבה יתירה

רבי נתן דוד ב"ר משה שמואל ז"ל זילבערשטיין

בעמח"ס משנת דוד - נפטר ה' אלול תשס"ג לפ"ק

לע"נ האשה החשובה והצנועה אשה יראת ה'

מרת שרה ע"ה ב"ר אלעזר בערקאוויטש ז"ל (מתלמידי רביה"ק זי"ע באורשיווא)

אשת הרה"ח ר' יהודה לייבוש קליינבערגער ז"ל

זכתה להחיות נפש צדיק מרן רביה"ק זי"ע, בהקמת בית חינוך לבנות במאנטריאל

נפטרה ז' אלול תשע"ה לפ"ק

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אנצוגיין בעבודת הקודש

רופט: 718.673.2199

צו נעמען א חלק דורך אונזער אויטאמאטישן קרעדיט קארד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת פי יפלא ממך

א

[פי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריה, וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט]
 א אשר יהיה בימים ההם, ודרשת והגידו לך את דבר המשפט.

קושיא א

להבין כפל ואריכות הלשון, כי "יפלא" ממך דבר וגו', דברי "ריבת" בשעריה, והלא העיקר רק לבאר שאין יודעין ההלכה, ומה נפק"מ הסיבה לזה, אי משום העלמה או משום פלוגתת חכמים. ואם באמת הם ב' ענינים, הול"ל "או" דברי ריבות בשעריה

(א) לכאורה ברויך מען צו פארשטיין וואָס איז דאָס גרויסע אריכות, [שמתחיל הכתוב] **פי יפלא ממך דבר למשפט** דו וועסט נישט וויסן, מ'וועט נישט וויסן **בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע** ווי ער רעכנט אויס. און נאָכדעם זאָגט ער צו [סיבה על שלא ידעו המשפט], **דברי ריבת בשעריה**, ס'איז ריבות, זה אוסר וזה מתיר, זה מטמא וזה מטהר.²

[לכאורה] ס'איז די זעלבע זאך **פי יפלא**, ודברי ריבת, שאין יודעין ההלכה, דגם הסיפא] ס'איז דברי ריבת [שנחלקו הסנהדרין און] דו ווייסט נישט דו קענסט נישט 'מכריע' זיין, וועסטו נישט וויסן [והדבר יהא מופלא ונעלם ומכוסה ממך], וואָס איז אַ נפקא מינה 'פאָרוואָס' מ'ווייסט נישט. [וואָס] צוטיילט ער דאָס אין צווייען, קודם **פי יפלא** 'מ'וועט נישט וויסן [בכלל], און דערנאָכדעם לאָזט ער אויס **דברי ריבת** 'בשעריה'. ער העט געקאָנט אָנהייבן גראַד **פי יפלא** 'היה דברי ריבת בשעריה' **בין דם לדם בין דין לדין וקמת ועלית וגו'.**

ווידעראום [אם כוונת הפסוק שבאמת] איז עס צוויי בחינות, [בחינה א] דו וועסט נישט וויסן [בכלל], [בחינה ב] און ס'וועט זיין דברי ריבות. האָט ער געדאַרפט צו זאָגן **פי יפלא ממך וגו'** "או" [דברי ריבת בשעריה], אַז דאָס איז צוויי זאָכן. און [באמת] וואָס איז דאָס די צוויי זאָכן? וואָס איז דער חילוק, פאָרוואָס דאַרף ער דאָס מַפְרֵט זיין עקסטער, [כי יפלא וגו'] דו וועסט נישט וויסן, און דערנאָכדעם זאָגט ער אַ טעם פאָרוואָס דו וועסט נישט וויסן, [ווייל] ס'וועט זיין דברי ריבות.

ב

קושיא ב

להבין החילוק שברישא מתחיל שהדבר יפלא "ממך", ובסיפא מסיים שדברי ריבת הם "בשעריה"?

(ב) און דערנאָך וואָס שטייט **פי יפלא "ממך"**, פון "דיר" וועט עס זיין [נפלא ומכוסה]. און נאָכדעם זאָגט ער [דברי ריבת] **"בשעריה"**.

^א בתחלת הדרוש חסר משהו על הרעקארדינג.

^ב כפירוש רש"י: דברי ריבות. שיהו חכמי העיר חולקים בדבר, זה מטמא וזה מטהר זה מחייב וזה מזכה.

ג

קושיא ג

חיבת "נקמת" מיותר. כי בוודאי אם עולה לירושלים קם תחילה ממקומו לילך לשם?

(ג) וְנִקְמָתָּ וְעֲלִיתָ. איז דאך איבעריג דער "נקמת", [והיה לו לומר רק] כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָּ וגו' דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעְרֶיךָ "ועלית" אַל הַמָּקוֹם, זאלסט 'ארויפגיין' אל המקום. נו אודאי אַז מ'גייט אַרויף [לשם], איז דאך פריער געווען "נקמת" [מאכן, שהרי אינו יכול לילך לשם כשיושב ונשאר כאן. ואם כן הקימה מובן מאיליו, ומה צורך לומר "נקמת"]].

ד

קושיא ד

ועוד צ"ב דהרי לשון נקמת משמע שעומד במקומו, ואך יתפרש ענין זה בכאן

(ד) און דערנאך, "נקמת" איז דאך עפעס טייטש, ס'איז אַ לשון פון 'אָפּשטעלן', [כמו] "קמה" אַלמתי וגם נצבָה (וישב לו, ז), אַז מ'בלייבט שטיין [על מקומו], "הקמה" איז טייטש מען 'שטעלט' זיך, [וכעין זה מצינו] "יִיקָם" מִשֶּׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן (פקודי מ, יח) ער האָט עס 'אויפגעשטעלט', [ולפי זה צ"ב] וואָס איז דער "נקמת" וְעֲלִיתָ [האך שייך בכאן ענין קימה ועמידה במקומו, שהוא לכאורה סתירה אל ענין "ועלית אַל הַמָּקוֹם" וגו']].

ה

חזור לקושיא ג

[ועכ"פ] וויאזוי איך וועל שוין 'אויסטייטשן' דעם "נקמת" [כאופן שלא יסתור למשמעות "ועלית", אבל מ"מ עדיין יוקשה קושיא ג], ער זאָגט דאך שוין [ועלית] דו וועסט גיין, איז דאך 'איבעריג' דער "נקמת".

ו

קושיא ה

"ובאת" מיותר

(ה) וְעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם [אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בוֹ], און דערנאָכדעם זאָגט ער נאָכאַמאָל [לשון מיותר] "ובאת" אַל הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בֵּימֵינוּ הַהֵם. [וצ"ב] וואָס איז דער "ובאת"?

אַז ער וועט אויפשטיין [כדכתיב 'וקמת', און] וְעֲלִיתָ וגו', שטייט דאך שוין אלעס, [דאס היה אומר רק] וְעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' [אֱלֹהֶיךָ בוֹ] אַל הַכְּהֻנִּים וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בֵּימֵינוּ הַהֵם, שטייט [דאך שוין] אין פסוק [שיבוא לשם], אַזוי ווי ער זאָגט "ועלית אַל הַמָּקוֹם", וואָס דאַרף ער זאָגן "ובאת" אַל וגו', אַז ער זאָגט וְעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם ווייסט מען דאך אַז מ'קומט אָן, אַז מ'גייט אַהין אַרויף [להכהנים והשופטים שבלשכת הגזית]. ווען מ'קומט צו די כהנים ושופטים זאָגט ער שוין "ובאת", נאָכאַמאָל אַ וואָרט, איז דאך ווידעראום 'איבעריג'.

ז

קושיא ו

למה חלק השאלה להכהנים לשני דברים, דמקודם אמר "ובאת" אל הכהנים ואחר כך אמר "ורדת" והגידו לך, והלא היה יכול לכלולם ביחד, ועלית אל המקום וגו' "ורדת מן" הכהנים וגו'?

(ו) נאָכדעם שטייט נאָכאַמאָל "וְדַרְשֶׁתָּ" וְהִגִּידוּ לָךְ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט, ער זאָגט נאָכאַמאָל [לשון מיותר], "ובאת" און "וְדַרְשֶׁתָּ".

ער העט גיווען געקאנט זאגן תיכף, ועלית אל המקום [אָשר יבחר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ] "וְדַרְשֶׁתָּ" מן הכהנים והשופטים אשר יהיו בימים ההם, זאל ער תיכף זאגן "וּדְרַשְׁתָּ". וואָס צוטיילט ער עס אין צווייען, "ובאתָ" אַל הַכֹּהֲנִים, דו וועסט קומען צו זיי, און דערנאך הערשט "וְדַרְשֶׁתָּ" והגידו לך את דבר המשפט, זאגט ער שוין נישט פון וועמען וְדַרְשֶׁתָּ [שאינו אומר ודרשת "מן הכהנים"], [הגם] ער גייט אַרויף אויפ'ן פריערדיגן [ובאתָ אַל הַכֹּהֲנִים], אָבער וואָס דאַרף ער דאָס מאַכן ווידעראום פאַר אַן עקסטערן דיבור, אַן עקסטערער מאמר, "וְדַרְשֶׁתָּ" והגידו לך את דבר המשפט.

ח

קושיא ז

התורה באה כאן ליתן עצה מה יעשו כי יפלא מִמֶּךָ דָּכָר לְמִשְׁפָּט, ולבסוף עצה זו שייך רק בזמן שבית המקדש קיים, ומה יעשה ישראל בזמנים אחרים שהם רוב השנים והדורות?

ז) דערנאכדעם [יש להבין גוף ענין הפרשה, שהרי] דער פסוק זאגט דאָ אַן 'עצה', טאַמער אַז מ'וועט נישט וויסן קיין עצה [זיך צו] געבן, זה אוסר וזה מתיר, זה מזה ומחייב, מטמא ומטהר, דו וועסט נישט וויסן וואָס צו טון, גיט ער אַן עצה, זאָלסטו אַרויפגיין אין לְשַׁכֶּת הַגְּזִית צו די סנהדרין, [און] זאָלסט דאָרט פרעגן. [ולכאורה] דאָס [הסנהדרין] איז דאָךְ נאָר געווען בזמן שבית המקדש קיים, בעווונתינו הרבים 'רוב הימים' זענען דאָךְ בחורבנה, מיום, מעת שניתנה תורה [עד זמן הזה] איז דאָךְ אַ מעוט הַשָּׁנִים וואָס ס'איז געווען בית המקדש קיים. און ווידעראום לעתיד נאָךְ ביאת המשיח [שבציווף השנים דלעתיד נמצא דבור השנים שפיר קיים הבית המקדש, אבל הלא מאותן שנים לא מיירי כאן הכתוב, שהרי] ס'וועט זיין מְלֶאכֶּה הָאָרֶץ דְּעָה [ישע' יא, ט], וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ [וגו'] כי כולם ידעו אותם [ירמ' לא, לג], וועט נישט אָנגיין די גאַנצע פרשה כי יפלא מִמֶּךָ דָּכָר [שלא יהא שום דין והלכה נעלם ומכוסה, וגם] ס'וועט זיך אויפהערן אַלע 'מחלוקות' [ולא יהא שום דברי 'ריבות' בשעריך].

ווידעראום אַצינדערט [לפני ביאת המשיח], זענען דאָךְ 'רוב זמנים' איז מען דאָךְ בגולה, דאָס בית המקדש איז געשטאַנען אינגאַנצן 'אַפּאַר הונדערט' יאָרן. און דעם [משך זמן הגלות] איז דאָךְ [שוין קרוב לשני] אַלפִּים שנים². דעמאָלט [בזמן הגלות] איז גאַרנישט דאָ דער וְקִמַּת וְעָלִיתָ וגו'. וואָס טוט מען דעמאָלט אַז ס'איז יפלא מִמֶּךָ דָּכָר לְמִשְׁפָּט בין דָּם לְדָם בין דִּין לְדִין וּבֵין גֹּנֵעַ לְגֹנֵעַ, אַז מ'ווייסט נישט וואָס צו טאָן, אַז מ'ווייסט נישט דעם דרך האמיתי, 'דער' זאָגט אַזוי און 'דער' זאָגט אַזוי?

די תורה הקדושה האָט גאַרנישט קיין עצה געגעבן [על זמן שאין ביהמ"ק קיים], די תורה הקדושה האָט געטראָפֿן די איינע עצה וְקִמַּת וְעָלִיתָ אַל הַמָּקוֹם וגו' אַל הַכֹּהֲנִים וְאֶל הַשֹּׁפֵט, [צו] די סנהדרין בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית, נאָר די עצה האָט מען

² הסנהדרין ישבו בלשכת הגזית שבבית המקדש. בית המקדש הראשון עמדה ת"י שנים, ובית המקדש השני עמדה ת"כ שנים, (והסנהדרין בטלו מ' שנים קודם חורבן בית שני). נמצא שבסך הכל היו הסנהדרין תש"צ שנים. וקבלת התורה היתה בשנת ב' אלפים תמ"ט, ומאז כבר עברו יותר משלשה אלפים ושלשה מאות שנים. נמצא שרוב השנים לא יכלו לשאול את פי הסנהדרין.

אויפגעטראַפן, [נו] וואָס טוט מען אין אַנדערע זמנים, ווען ס'איז נישטאָ אַ בית המקדש און גאָרנישט, קיין בית המקדש קיין סנהדרין און קיין לשכת הגזית, וואָס טוט מען דעמאלטס.

ט

ובפרט דמוכא בספה"ק שכל ענין שבתורה נוגע בכל הזמנים, וא"כ צריך להבין פסוקים אלו איך ירמוזו על זמנינו די תורה הקדושה איז דאָך אַ נצחיות, אַזוי ווי דער תולדות זאָגט דאָך, כסדר טייטשט ער [אז] די תורה ומצות מוזן נוהג זיין בכל עת ובכל זמן. אַז נישט 'בפירוש', איז דאָ 'רמזים' דערין [בכל ענין ובכל פסוק] וואָס ס'איז אויף אייביג [שייך].

וכל שכן כאן שהפסוק נחית ליתן לנו עצה, אם כן בוודאי צריך לרמוז העצה גם על זמנינו

איבערהויפט דעם [פרשת פי' פלא], דאָס איז טאַקע אַן ענין וואָס מ'גיט דאָ טאַקע אַן עצה, דער פסוק האָט 'דערפאַר' [=על זה הפראָבלעם] געקלערט [מה יעשו ישראל]. טאַמער וועט מען נישט וויסן קיין עצה [זיך צו] געבן, [ועל זה] גיט מען אַן עצה וואָס מ'זאל טאָן, וְקִמַּת וְעָלִיתָ וגו'. [און ס'איז] נישטאָ [העצה בזמן הזה], וואו איז די עצה אַן אַנדערס מאָל [כשאין בית המקדש קיים].

(ביאורי פרשת פי' פלא קקף אות נד)

,

קושיות ודיוקים במצות מינוי שופטים

פרשת שופטים ושופטים

[שופטים ושופטים תתן לך בכל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נתן לך].

קושיא ח

גם בפרשת שופטים ושופטים קשה, איך יתקיים ענין זה בזמן הזה כשאין סמיכה?

(ח) די גאַנצע מצוה פון "מינוי השופטים", אין דעם איז דאָ דיעות - ווי דער רמב"ן ברענגט^ה - [דהרמב"ם סובר] אַז ס'איז נישט נוהג נאָר אין "ארץ ישראל", און

^ה בספר תולדות יעקב יוסף (להרח"ק מפולנאה) דרכו להזכיר בהקושיות כמה פעמים דכל פסוק ומצוה צריך לרמוז ולנוהג בכל עת וזמן. וז"ל בהקדמת הספר (אות ב): יגדל התימה שמצינו כמה מצות שאינן נוהגין רק בזמן שבית המקדש קיים, וקשה, מאחר שהמצות הם מעצמותו יתברך איך יתבטלו באין מקדש? ומכאן הערות והספיקות הנ"ל מלאני לבי לבאר בעז"ה תרי"ג מצות הנ"ל איך שהם בכל עת וזמן, ואיך יש בו מקום לדרבך בו יתברך בכל מצוה.

^ה ברמב"ן (ריש פרשת): צוה בתורה (משפטים כב, ח) עַד הָאֵלֹהִים יָבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם, וְנָתַן בְּפָלְלִים (שם כא, כב), אם כן מצוה שיהיו לישראל פלילים. וביאר בכאן [בפסוק שופטים ושופטים], ששימו השופטים בכל עריהם כאשר יתן להם ה' את הארץ, כי בחוצה לארץ אינם חייבים "למנות" להם בית דין, אבל כאשר יצחק המְעֻנֶה יעמדו עליו הראויים לשפוט ובמשפטיהם ישפוטו, או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפוטו במקום המשפט. והוסיף בכאן שוטרים, והם שיהיו נוגשים בדבר המשפט. ולפי זה אין ישראל שבחוצה לארץ מצווים למנות להם דיינים בעיירות, וכן כתב הרב ר' משה [הרמב"ם].

אבל במסכת מכות (ו.) שנו, וְהָיָה אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדוֹרֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם (מסעי לה, כט), מלמד שסנהדרין נוהגת בארץ "ובחוצה לארץ", אם כן למה נאמר שופטים ושופטים תתן לך "בכל שְׁעָרֶיךָ", אלא בארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, בחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ונראה מזה שחייבין למנות סנהדרין בחוצה לארץ, ולא בכל עיר ועיר כארץ ישראל, אלא פלכים פלכים. אם כן המצוה הזאת נוהגת בכל זמן, בדיני ממונות ובדברים הנדונין בחוצה לארץ. אבל בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב (משפטים כא, א) לְפָנֶיהֶם ולא לפני הדיינות, ואנן הדיינות אנו, ואין דיינין בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן, אין אנו חייבים במצות מינוי שופטים 'מן התורה' כלל.

נָאָר אינעם זמן ווען ס'איז דאָ "סמיכה", [ווי] ס'שטייט [שפּטים וְשָׁרִים תִּתֵּן לָךְ] בְּכָל "שְׁעָרֶיךָ" [וגו', שפירושו בכל "ערי" ארץ ישראל].

נָאָר מ'מאַכט אַ חילוק, [אַז לעולם] דער רמב"ם זאָגט [לפי גירסת הכסף משנה]¹ ס'איז נוהג אין "חוץ לארץ" אויכעט, נָאָר ס'איז אַ חילוק אָבער "וואו", [שבארץ ישראל נוהג בכל עיר ובכל פלך, ובחוץ לארץ רק בכל פלך].

אָבער [על כל פנים] ווען ס'איז נישטאָ קיין סמיכה, איז [לכולי עלמא] בטל דאָס גאַנצע [מצות מינוי שופטים מן התורה].

[ולפי זה] איז דאָך אויכעט 'די מצוה' - קומט אויס - נישט קיין נצחיות, [שהרי הוא נוהג] נָאָר ווען ס'איז דאָ סמיכה. [ועל כן יש לבאר לדרכינו איך שייך ענין מצוה זו גם בזמן הזה].

יא

קושיא ט

למה באמת לא נצטוו מן התורה למנות שופטים בזמן הזה, הלא הוא דבר השייך גם בעת, בדיני ממונות וכדומה, דשליחותא דקמאי עבדינן?

ט) לכאורה שטייט דאָך, זאָגט תוספות² אַזוי אויך [שהדיינים בזמן הזה] שליחותא דקמאי קעבדינן, נו פאַרוואָס זאָל מען נישט מְצוּה זיין מ'זאָל "מִמֶּנָּה" זיין שופטים, לכאורה טאַקע פאַרוואָס איז מען נישט מְצוּה.

ועוד דהרי עצם הדבר להתדיין בכל ריב אצל שופט ודיין, ולציית לדברי המשפט, הוא מדאורייתא גם בחוץ לארץ ובזמן הזה, וא"כ למה לא ינהג גם מצות "מינוי" השופטים בזמן הזה

מ'איז דאָך מְצוּה עַל הַמִּשְׁפָּט³, אַז מ'האַט עפעס [א סכסוך, יש ציווי] מ'זאָל גיין צום שופט. נו פאַרוואָס זאָל נישט זיין אַ ציווי טאַקע אויפן "מינוי" פון שופטים אפילו אין חוץ לארץ [ובזמן הזה].

מ'זעט דאָך אַז מן התורה הקדושה איז נישטאָ קיין ציווי, מדאורייתא, דאָס איז נָאָר מדרבנן, על כל פנים זעט מען דאָך ס'איז פאַרהאַן א 'מציאות' [לזה גם בזמן הזה, דהא מדרבנן עושין כן].

על כל פנים דאַרף מען פאַרשטיין [פאַרוואָס] די תורה הקדושה האָט נישט געזאָגט נָאָר אויף דעמאָלטס [בזמן שבית המקדש קיים, ולא על זמן הזה].

¹ ברמב"ם (סנהדרין א, ב) אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד, אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית דין [והכסף משנה מגיה: אלא] בכל פלך ופלך שנאמר תתן לך בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נתן לך לְשִׁבְטֶיךָ. [ומדברי הרמב"ם בשם הרמב"ם מוכח דלא גרס כגירסת הכסף משנה, וסובר דהרמב"ם חולק על סוף דבריו. אבל לגירסת הכסף משנה נמצא דאין כאן פלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן בזה].

² בתוספות (גיטין פח: ד"ה במילתא): ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין וכו', אומר ר"י דעבדינן שליחותיהו וכו'. ואם תאמר, היכי עבדינן שליחותיהו, והא עכשיו אין מומחין בארץ ישראל, ומי יתן לנו רשות. ויש לומר, דשליחות דקמאי עבדינן.

³ כמו שהביא הרמב"ן מהפסוקים בפרשת משפטים ומסעי. ועיין עוד בספר החינוך (מצוה תצה, על הפסוק שבכאן יו יא, וְעַל הַמִּשְׁפָּט "אֲשֶׁר יאמרו לך תִּעֲשֶׂה) שזה מצות עשה לעשות כל מה שִׁצְווּ אותנו בדרכי התורה וכו'. ונוהגת מצוה זו בזמן שבית דין הגדול בירושלים. ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות "בכל זמן וזמן" כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו וכו'. ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו, מבטל עשה זה, ועונשו גדול מאד, שזהו הַעֲמִיד הַחֵזֶק שהתורה נִשְׁעָנָה בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת, עכ"ל.

יב

קושיות ודיוקים במצות מינוי המלך

איך וועל קודם זאגן דאָס ענין וואָס מיר דאָכט זיך דאָ אין "פרשת המלך".
ס'שטייט:

פי תבא אל הארץ וגו', ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי. שום
תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו וגו', לא תוכל לתת עליך איש נכרי
אשר לא אחיך הוא.

קושיא י

לשיטת הרמב"ם דמינוי המלך נעשה "רק" על פי נביא,
קשה קושית הרמב"ם דהפסוק לא תוכל לתת עליך איש נכרי מותר, שהרי הנביא בודאי יעשה כהונתו?
(י) פלאגט זיך דער רמב"ם דהקדוש? [על הפסוק לא תוכל לתת עליך איש נכרי].
א "מינוי המלך" האָט דאָך געדאַרפֿט צו זיין על פי נביא, [כמבואר בפסוק שום
תשים עליך מלך] אָשר יבחר ה' אַלקיך בו, דרש'נט דער ספרי, אַז מ'האָט מִמֶּנָּה
געוועזן אַ מלך האָט מען געפרעגט דעם נביא, ס'האָט געמוזט זיין על פי נביא.
[ומוסיף רבינו]: און דער רמב"ם זאָגט דאָך אויך [אז] דאָס איז נאָר על פי נביא,
מ'איז ממנה נאָר על פי נביא ועל פי סנהדרין.

[והקשה הרמב"ם]: מילא דער נביא וועט נישט בוחר זיין אן איש נכרי, [ואם כן]
וואָס דאַרף מען אַנזאָגן [לא תוכל לתת עליך איש נכרי].

דער רמב"ם, ער פלאַגט זיך 'דאָך' [לייבש] אויף דעם לא תוכל לתת עליך איש
נכרי. זאָגט ער [שהציווי] דאָס איז נאָר ווען ס'איז "נישט" על פי נביא [דהיינו כשאין
נבואה, ועל זמן כזה בא הציווי לא תוכל לתת עליך איש נכרי].

[אבל עדיין צ"ב, שהרי לשיטת הרמב"ם נראה אז] ס'איז גאַרנישט פאַרהאַנדן אָן קיין
נביא, סיידין [=אויסער ווען] אַז ס'איז שוין [המלוכה] בירושה [מאבותיו], אָבער
"לכתחילה" אַז מ'איז מִמֶּנָּה אַ מלך, זאָגט דער רמב"ם בפירוש, אין ממנין מלך
[בתחילה] אלא על פי נביא, וועט ער [הנביא] דאָך אודאי נישט וועלן [קיין איש נכרי],
איז דאָך דאָס 'איבעריג' [הפסוק לא תוכל וגו'].

יג

קושיא יא

הלשון קשה והול"ל לא "תתן" עליך, להבין הלשון "לא תוכל" לתת עליך, והול"ל "לא תתן" עליך
יא) לכאורה ברויך מען פאַרשטיין דאָס לשון, ער האָט געדאַרפֿט צו זאָגן
"לא תתן" עליך איש נכרי. ער זאָגט "לא תוכל", דו 'קענסט' נישט, ס'שטייט

^ט ברמב"ם (יז, טו): ובספרי (פסקא יד) אשר יבחר ה' אלהיך, על פי נביא. [וקשה] אם כן מה טעם להזהיר "לא
תוכל לתת עליך איש נכרי", והשם לא יבחר בנכרי. אבל לדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר
שום תשים עליך המלך שיבחר השם בו אם תוכל לעשות כן שיענך השם בנביאים, אבל איש נכרי לא תוכל
לתת עליך לעולם.

^י ברמב"ם (מלכים א, ג) אין מעמידין מלך בתחילה, אלא על פי בית דין של שבעים זקנים, ועל פי נביא,
כיהושע שָׁמְנָהוּ משה רבינו ובית דינו, וכשאל ודוד שָׁמִינָם שמואל הרמתי ובית דינו.

נישט אין ערגעץ ביי אַ לאַ תעשה [בלשון כזה], ווייטער דאַרף מען פאַרשטיין [דקדוק הלשון] לאַ "תוכל" לַתת עֲלֶיךָ [איש נָכְרִי].

ס'איז דאָך אַן 'איבעריג' לשון אויך [כנזכר בקושיא י.].

און ס'איז 'שווער' דאָס לשון אויך [כנזכר בקושיא זו.]. מ'דאַרף דאָך אַביסל מְשֻׁנָּה זיין [הכוונה] און זאָגן [דלעולם] יכולים היו אלא שאינם רשאים, מ'טרעפט אַמאָל¹. אָבער נאָך וואָס פעלט דאָס אויס, סתם ער זאָל זאָגן לאַ "תוכל לַתת" עֲלֶיךָ איש נָכְרִי, דו 'קענסט' נישט געבן. [והיה לו לומר] לאַ "תתן", בקיצור. ס'איז דאָך אַ 'לאַ תעשה' ווי אַלע לאַ תעשה'ן, [ויאמר] "לאַ תתן" עליך איש נכרי אשר לאַ אחיך הוא.

יד

[קושיא יב - מתוך הדרוש]

קושיא הרמב"ן: איך אמרה תורה "כָּבֵל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבָתִי", הלא אין ללמוד מהגוים (יב) ועוד הקשה הרמב"ן, על אומרו וְאֶמְרָתְּ אֲשִׁימָהּ עָלֵי מִלְּךָ "כָּבֵל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבָתִי", דמה טעם שתאמר התורה במצוה "כָּבֵל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבָתִי", והלא אין ישראל ראויים ללמוד מהם ולא לקנא בעושי עֲוֹלָהוּ. (הקושיא בלשון רבינו להלן אות מז)

טו

קושיא יג

קושיא הראשונים והאחרונים: מה היה החטא בשאילת מלך בימי שמואל

[בספר שמואל (א', פרק ח): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וגו'. וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זָקֵנָה וגו' עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם. וַיֹּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֵה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ וגו'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלַיךְ כִּי לֹא אֶתָּה מָאֲסוּ כִּי אֲתִי מָאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עָלֵיהֶם וגו'. וְעַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלָם וְהַמְלַכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם וגו' הֲלוֹא קָצִיר חֲטִיִּים הַיּוֹם אָקָרָא אֶל ה' וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר, וַיַּדְעוּ וַיָּדָּאוּ כִּי רַעַתְכֶם רָבָה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם בְּעֵינֵי ה' לְשֹׂאֵל לָכֶם מֶלֶךְ וגו' וַיִּירָא כָּל הָעָם מֵאָדָּם].

מילא פרעגן דאָך אַלע מפרשים, און אַלע ראשונים פלאָגן זיך דערויף, ראשונים און אחרונים פלאָגן זיך אויף דעם, זיי פלאָגן זיך אויף דעם פרשת המלך. (ההמשך באות יז)

טז

מחלוקת הראשונים אם מינוי מלך הוא מצות עשה

ס'איז דאָך אַ פלוגתא צי ס'איז טאקע אַ מצוה.

דער רמב"ם פסק'נט² ס'איז אַ מצוה, ער רעכנט עס צווישן די תרי"ג מצות. [וכן] אין די גמרא לערנט³ מען פשטות, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ, און איינס [דערפון איז] למנות להם מלך, מ'ברויך מְמַנָּה זיין אַ מלך.

(ההמשך באות יח)

¹ כמו שכתוב (דברים יב, יז) לא תוכל לֵאכֹל בְּשִׁעְרֶיךָ. ופירש"י (מספרי) רבי יהושע בן קרחה אומר, יכול אתה, אבל אינך רשאי.

² בהלכות מלכים (א, א). ובספר המצות (מצות עשה קעג).

³ בסנהדרין (כ, ב) וכן היה רבי יהודה אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה.

מה היה החטא בשאלת מלך, הלא הוא מצוה בתורה?

(ג) [ולפי זה הקשו הראשונים והאחרונים], אז ס'איז ווידעראום א מצוה, אז ס'איז א מצוה וואס דען איז געווען אזא חטא בימי שמואל.

[וכמו שרואין בהפסוקים] זיי האָבן געבעטן [שימָה לָנוּ מֶלֶךְ], און ער [שמואל הנביא] האָט געזאָגט כִּי רַעַתְכֶם רָבָה [אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי ה'] לְשֹׂאֵל לָכֶם מֶלֶךְ. [און] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט לֹא אַתָּה מָאָסוּ כִּי אֲתִי מָאָסוּ.

[ואם הוא מצות עשה בתורה], וואָס דען איז עס געווען אזא גרויסע קפידא בימי שמואל, [אויף דעם וואָס] זיי האָבן געבעטן א מלך. און ס'איז געווען קולות וברקים, און אידן האָבן [לבסוף] תשובה געטוהן. אָבער 'קודם', אָבער על כל פנים אין אָנפאַנג שטייט דאָך אין פסוק א גרויס תרעומת [על ישראל ווייל] זיי האָבן געבעטן א מלך, און צום סוף [הלא בתורה מבואר כאן] ס'איז גאָר א מצוה.

יח

ס'איז דאָ דיעות טאָקע"ז אז דאָס איז נישט קיין מצוה, ס'איז נאָר אז דער בורא כל עולמים האָט פאַראויס געזאָגט א ידיעה בדרך עתידות אז ס'וועט אזוי 'פאַרקומען', דער פסוק האָט שוין דאָס געזאָגט [פון פריער, על דרך] המגיד מראשית אַחֲרִית [ישעי' מו, י] אז ס'וועט אזוי זיין, ווי אַסאך פסוקים.

און ס'איז אין די גמרא אויך א פלוגתא, [דרבי נהוראי אומר] אז ס'איז נאָר כנגד תרעומתן של ישראל^{טו}. 'אז' מ'וועט פאַרלאַנגען [אָשימָה עָלֵי מֶלֶךְ] זאָל מען שוים תָּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ.

אָבער זעהן זעט דאָך אויס [בסתמא דגמרא, אז] מ'פסק'נט דאָך נישט אזוי, על כל פנים דער רמב"ם פסק'נט דאָך אָפּ [נכרי יהודה] אז ס'איז טאָקע א מצוה [למנות מלך בכניסתם לארץ ישראל].

יט

אויף דעם איז דאָ תירוצים שונים [בראשונים ואחרונים, ליישב מה היה החטא בימי שמואל].

^י ברמב"ן (יז, יד): ולפי דעתי עוד, שגם זה מרמזותיו על העתידות, שכן היה כששאלו להם את שאול אמרו לשמואל שימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם, וכן כתוב שם וְהָיִינוּ גַם אֲנַחְנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם וְשֹׁפְטֵנוּ מִלְּפָנָיו וְגו', כי מה טעם שתאמר התורה במצוה "ככל הגוים אשר סביבותי", ואין ישראל ראויים ללמד מהם ולא לקנא בעושי עוליה, אבל זה רמז לענין שיהיה, ולכן באה הפרשה בלשון הבינוני, כאשר פירשתי כבר. ושיטת האברבנאל (פרשת שופטים): דליכא מצוה למנות מלך, אלא רשות בעלמא הוא, דאם רוצים מלך, יש להם רשות למנות מלך מישאל.

ושיטת הרבינו בחיי (בפתיחה לפרשת בלק): וז"ל, לא היה רצון הש"י שיהיה בינוני מלך, לפי שבטחון העם במלך והמלך בטחונם בעמו, ואנחנו מקבלי התורה נצטוונו בה שניאר את השם יתברך וכו', אבל לפי שהיה גלוי וידוע לפנינו יתעלה שעתידין ישראל לשאול להם מלך כשאר האומות אשר להם מלכים ושלטונים, על כן קבע להם בתורה מצות עשה "לדעתם", למנות להם מלך אחר שיחטאו בשאלם אותו. וכן כתב (בפרשתן יז, טו) שום תשים עליך מלך, על דרך הפשט זו מצות עשה שיהיה בישראל מלך וכו', והנה מצוה זו "לדעתם של ישראל" שהם עתידין שישאלוהו, לא מדעתו של הקב"ה וכו'. - [והכוונה לדעת הרבינו בחיי, שבאמת אין שום מצוה מצד הש"י למנות מלך, רק תשלוי "בדעתם של ישראל", דאם יהיה מצב של וְאָמַרְתָּ אֲשִׁמָּה עָלֵי מֶלֶךְ, רק אז יש חיוב שום תשים עליך מלך על פי התנאים המבוארים בפסוק].

^{טו} כן הוא בגמרא סנהדרין (כ): ופירש"י לא נאמרה פרשה זו דשום תשים עליך מלך משום מצוה. אלא כנגד תרעומתם. שגלוי לפנינו שעתידיים להתרעם על כך ולומר וְהָיִינוּ גַם אֲנַחְנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם, שנאמר וְאָמַרְתָּ אֲשִׁמָּה, עתידין אתם לומר כן.

כ

קושיא יד

אם השאילה היה חטא, אם כן למה הסכים הקב"ה לדבריהם למנות עליהם מלך

(יד) נָאֵר דָּאָס אַליינס [קשה עוד, אַז] קודם הָאָט מען נישט מסכים געווען [וירע
הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׂמוּאֵל] און דערנאָךְ [הסכים לשאלתם ליתן להם מלך, וקשה] ממה נפשך, אַז
ס'איז טאַקע נישט גוט, אַז ס'איז נישט גוט געווען וואָס מ'הָאָט עס געבעטן,
פאַרוואָס דערנאָכדעם איז מען שוין יאָ 'באַשטאַנען' [= 'שהסכימו' על זה], דערנאָך
הָאָט מען שוין [געהייסן], דער בורא כל עולמים הָאָט געהייסן מִמֶּנָּה זיין שְׂאוּל'ן
פאַר אַ מלך^{טו}.

כא

קושיא טו

הלא מצינו שיעקב אבינו כבר ניבא על מלוכת שאול המלך בימי שמואל, עוד טרם ששאלו ישראל מלך,
ואם כן היה צריך להיות כן, ומה היה החטא בשאולתם

(טו) דער אמת הָאָט מען דָּאָס געוואוסט פון פאַראויס [ששאל ימלוך על ישראל,
אף טרם שביקשו ישראל מלך]. דָּאָס הָאָט נאָך יעקב אבינו מתנבא געווען אויף שְׂאוּל'ן,
אויף שְׂאוּל המלך, [שנאמר ליעקב בנבואה] וּמַלְכִּים מִחֲלָצִיךָ יֵצְאוּ^י (וישלח לה, יא), [וכן
התנבא יעקב (ויחי מט, כז) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף "בבקר" יאכל עד]^{יח}, אַז ס'וועט זיין שאול המלך
וועט זיין, און אַז ער וועט נאָר קעניגן 'אינדערפרי', נאָך פאַר דָּוִד'ן.

כב

תירוצי הראשונים והאחרונים על החטא בימי שמואל

און אויף דעם איז דאָ תירוצים שונים [לבאר החטא בימי שמואל, ועדיין צריך תבלין
להבין ביאור הענין לדרכינו].

תירוצ' א - תירוצ' הרמב"ן

שמואל הנביא עצמו היה כמו מלך, ולא היה להם לשאול מלך בימיו

דער רמב"ן הקדוש זאָגט ערגעץ, אין פרשת ויחי^ט דאָכט זיך מיר, דער
פעלער איז געווען ווייל ס'איז געווען בימי "שמואל", שמואל הנביא הָאָט געטון
אַלעס וואָס אַ מלך ברויך צו טון, ממילא בימי שמואל הָאָט נישט אויסגעפעלט
[לשאול להם מלך].

^{טו} עיין קושיא זו בדברי הבעל עקידה (שער צה), ובדברי הייטב לב (בריש פרשתו, ובד"ה כי תבא) בשמו.

^י כפירש"י שם, שזהו נבואה על שאול ואיש בושת שהם מורע בנימין, ובשעה שנאמרה נבואה זו עדיין לא היה נולד בנימין עיי"ש. ומקורו במדרש (בר"ר פב, ד)

^{יח} ופירש"י שם: בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף, זאב הוא אשר יטרף וכו', וניבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב שנאמר (שמואל א' יד, מז) וְשְׂאוּל לָכֵד הַמְּלוּכָה וַיִּלָּחֶם בְּמוֹאֵב וּבַאֲדָמוֹס וגו' וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגֹּה יִרְשָׁע. בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל, המתורגם עדאה וכו'. ועל שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל.

^{יט} ברמב"ן (ויחי מט, י) לא יסור שְׂבֵט מִיְּהוּדָה, והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל וכו'. וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה וכו'. והיה כל זה מפני שהיה שמואל שופט ונביא ולוחם מלחמותיהם על פי ה' ומושיע אותם, ולא היה להם לשאול מלך בימיו.

לתירוץ הרמב"ן קשה: דבפסוק משמע שכבר נזקק אז שמואל, ולכן הוצרכו למלך [אמנם] אין פסוק איז עס אַ חידוש, אין פסוק שטייט דאָך גאָר [אז] דאָס איז געווען כי זָקן שְׁמוּאֵל, און איז אַליין האָבן געזאָגט טאַקע, זיי האָבן געזאָגט פאַר שמואל הִנֵּה אֶתָּה זָקֵנָה וְשִׁבְתָּ.²

ויש ליישב קצת: דמ"מ לא היה לשאול כל זמן ששמואל הנביא עדיין 'בחיים'

נאָר אפשר דאָך, העטן זיי נישט געדאַרפט פאַרלאַנגען 'בחייר' [אף שהיה זקן].

כג

תירוץ ב - תירוץ בעל העקידה

ששאלו שהמלך "ישפט" אותם, והמשפט שייך לדיינים ולא למלך

און דער בעל עקידה (עקידת יצחק, שער צה) ווידעראום זאָגט, ער זאָגט אַן אַנדערן פשט, ווייל זיי האָבן געזאָגט [תָּנָה לָנוּ מֶלֶךְ] "לְשִׁפְטָנוּ"³, [כי באמת "המשפט" הוא להדיינים, ואין זה נוגע "למלך"], כי עיקר התמנות המלך הוא ללחום מלחמותיהם]. דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב די וואָך²², איז ער 'קודם' בוחר נאָר אין טעם פון בעל עקידה [וכתב שהוא יותר נוח מכל התירוצים]. און 'דערנאָך' ווענדט ער

² בני ישראל אמרו לשמואל הִנֵּה אֶתָּה זָקֵנָה. ולהלן כתיב (יב, א-ב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְגו' וְאֶמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ וְגו', וְאֵינִי זָקֵנָה וְשִׁבְתִּי.

³ בעקידת יצחק (שער צה) והנה לפי שהם אמרו עתה שימה לנו מלך "לְשִׁפְטָנוּ" ככל הגוים, שיראה שלא כווננו מתועלת המלך רק בדבר המשפט, לזה היה הדבר קשה בעיניו [של שמואל הנביא], שִׁינָאָה שהם מואסים בו ובמשפטי, שהוא עצם מלאכתו להם וכו'. אמנם הקל-יתעלה גילה את אזנו ואמר לו וכו' כי לא אתָּה מָאָסוּ כִּי אֲנִי מָאָסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם. הודיעו שאין עיקר כוונתם אל מה שמפרטים במלת "לְשִׁפְטָנוּ", כי אם אל מה שכללו באמנם "כָּכָל הַגּוֹיִם", וזה אמרו כי לא אתָּה מָאָסוּ באשר אתה שופט, אבל יבקשו להם אלקים אשר ילכו לפניהם במקומי, כי לא רצו לקבל עול מוראי והדבקות החוייב להם לשישועו על הדרך הנסיי תמיד, ויבקשו שיהיה להם העזר הנמצא ליתר הגוים לכשיסורו מעלי, ואין רע [יותר] מזה, והוא עצמו מה שהוכיח על פניהם וְאֵתָּה הַיּוֹם מָאָסְתָּם אֶת אֱלֹקֵיהֶם אֲשֶׁר הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל רָעוֹתֵיכֶם וְצָרְתֵיכֶם וְתֹאמְרוּ לוֹ כִּי מֶלֶךְ תִּשָּׂא עֲלֵינוּ, כלומר, מאסתם את טורח העבודה והדבקות, אשר על ידם הייתם נושעים בהשגחת אלקיכם. עיי"ש באורך.

²² עיין בייטב לב (ד"ה כי תבא אל הארץ) וז"ל: והרבה תירוצים נאמרו ונשנו על זה, והיותר נוח לקבל הן דברי מהר"י בעקידה שאמרו שלא כהוגן שימה לנו מלך לשפטנו, כי המשפט לאלקים הוא, ר"ל להדיינים, ואין זה נוגע למלך, כי אם עיקר התמנות המלך ללחום מלחמות וכו'. והוא שנאמר וַיִּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל פָּאָשֶׁר אָמְרוּ תָּנָה לָנוּ מֶלֶךְ "לְשִׁפְטָנוּ" דייקא, ובפרט שהוא דבר הנוגע אל כבודו, כי הוא היה השופט בימים ההם כידוע. ואמנם אחר כך כאשר אמרו (ח, ט) וַיֵּצֵא אֶלְנֵינוּ וְנִלְחַם [את] מִלְחָמָתָנוּ, הרי אמרו כהוגן, אז נתרצה שמואל, ע"כ תורף דבריו הנחמדים.

ואמנם לדעתי גם זה איננו שוה לי, כי אם כן קשה מדוע גם בסוף אמרו ושפטנו מלכנו, היינו שכירחנו לקיים דבר המשפט, עיין שם [בעקידה שפירש כן], ולא תיקן בזה, כי אם כן כמו כן נוכל לפרש ראשית דבריהם מה שאמרו לשפטנו. ועל ידי הדוחק צריך לומר שבתחלה לא אמרו רק לשפטנו, ואחר כך הטיבו דבריהם במה שאמרו שני הענינים, ושפטנו גם ונלחם מלחמותינו, אבל זהו דוחק גדול כמובן.

ומלבד זה אתפלא עליו אשר גזר אומר כי ענין משפט אין למלך, הלא מצינו בדוד (שמואל ב' ח, טו) ויהי דוד עושה משפט וגו', ובשלמה בראשית ממלכתו (מלכים א' ג, טז) אז תבואנה שתי נשים וגו', עד כי ראו [כל העם] כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט וגו', ובתהלים (עב, א) משפטיך למלך תן וגו' ידיו עמך בצדק וענייך במשפט, ובמלך המשיח אשר אנו מייחלים יום בואו במהרה בימינו נאמר (ישעיה יא, ד-ו) ויצא חוטם מגזע ישי וגו' ושפט בצדק דלים, הרי מצינו משפטים שהמלך שופט, ויפה אמרו לשפטנו, ולא עולתה בו. ונתירוק הייטב לב עצמו, עיין שם בפנים שהאריך טובא, ועיקר התירוק כבר מובא בלשון רבינו להלן בסמוך].

[ורואי לציין, כי רבינו מזכיר בתורה זו כמה ענינים בשם זקינו מרן הייטב לב (עיין אות כג, כח, לב, נז), וכנראה דוהו משום שהיה סמוך להילולא דיליה, שחל בשנת תשי"ג ביום ב' לסדר כי תצא]

אים אָפּ, ער ווייזט אויף אַז ס'האַלט נישט אויס, [שהרי מצינו ענין עשיית "משפט" אצל דוד המלך, ושלמה המלך, ובמלך המשיח. ועוד טעם עיי"ש].

כד

תירון ג - תירון הייטב לב

דהמלך צריך למשול על העם ולנהגם, והם רצו רק שיהיה להם לְכָבֹד

איבערדעם טוט ער אויף [בייטב לב] אַ נייעם תירון. ער איז מדייק דאָס לשון, זיי האָבן געזאָגט [לשמואל, בפסוק ה-ר] תָּנֶה "לָנוּ" מֶלֶךְ, און אין פסוק [שבתורה] שטייט [וְאַמְרָתָּ] אֲשִׁימָה "עָלַי" מֶלֶךְ. און דערנאָך (בפסוק יא) הָאֵט שמואל הנביא אויך געזאָגט אֲשֶׁר יִמְלֶךְ "עָלֵיכֶם". איז ער מדייק דאָס לשון פון "לָנוּ" איז שטייט אַז נאָר לטובתינו.

[מפרש הייטב לב] אַ "מלך" איז פאַרהאַנדן אויף צוויי בחינות:

[בחינה א] מ'נעמט אים אויף ער זאָל זיין אַ 'מושל', ער זאָל זיי פירן בִּיד רָמָה, [שילחם מלחמתם ויהיה מוראו על הבריות שיתנהגו בדרך הישר].

[בחינה ב] מ'נעמט אים נאָר אויף נאָר לטובתו ולהנאתו, וועגן תועלת עצמו [שהיה להם לכבוד שיש להם מלך, ושלא יראו כפחותי ערך, וגם שעל ידי זה יעשו כמה מהם שרים ונכבדים, אבל רוצים לעשות איש ככל הישר בעיניו].

אַז ס'איז וועגן תועלת עצמו איז נישט [גוט].

און זיי האָבן געזאָגט קודם "לָנוּ" [בבחינה ב], דאָס איז געווען די עבירה.

אַזוי שטייט אין ייטב לב דאָרטן באריכות, אין די וואָכעדיגע סדרה.

כה

תירון ד - תירון הבלי יקר

מתרין בעין דרך הייטב לב שהחטא הוא בלשון "לָנוּ", כי הם רצו אף למשול על המלך ויהיה מסור בידם

דער אמת, דעס וואָס ער [הייטב לב] זאָגט, שטייט אין כלי יקר אויכעט²², דער

כלי יקר גייט אויך דעם דרך, דער חילוק איז פון "לָנוּ" ביז "עָלֵינוּ".

²² בכלי יקר (יז, טו): שום תשים עליך וגו'. רבים אומרים מי יראנו טוב ביאור מספיק על הספק הגדול הנופל על מצוה זו, שאם היה רצון ה' שלצדק ימלוך מלך כשיחפצו הם, א"כ למה נתרעם עליהם שמואל הנביא וה' עמו כששאלו להם מלך, משמע שהיה דבר נתעב בעיני ה'. וי"א שהתרעומת היה על שאמרו לשפטינו ככל הגוים, שישפוט אותם בנימוסי הגוים. וי"א שאין פרשה זו מצוה אלא הודעת דברים, שהקב"ה מגיד מראשית אחרית שכן יבקשו ישראל לעתיד וְהָתִיר לָהֶם ה', ומהר"י אברבנאל האריך בויכוח זה. ואומר אני דעתי בקצרה, שהרצון האלקי היה שלצדק ימלוך מלך עליהם כדי להטיל מוראו על כולם וכו', ולא לצורך המשפטים, שהרי היו בתי דינים קבועים בכל עיר, אלא לצורך קיבוץ ותקון המדינות, ואך באופן זה שתהיה אימת מלכות עליהם, כי בזה רצה ה' וכו'. לכך נאמר כי תבוא אל הארץ וגו', כי לאחר ירושה וישיבה ישמן ישרון ויבעט ואיש הישר בעיניו יעשה כשאין מלך בישראל, ואז ודאי יאמרו השרידים אשר ה' קורא כי עת לעשות לשאול מלך, ואמרת אשימה "עלי" מלך, שיהיה מוראו עלי, כי כן משמע לשון עלי, שיהיה עליון עלי ומושל ורודה בי בחזקת היד, ככל הגוים אשר סביבותי, לעשות כמתקנים שבהם שאינן בועטים במלכיהם ומקבלים עליהם מרות, ומציאת זמנינו יוכיח. ועל זה נאמר שום תשים "עליך" מלך, כי שאלה זו כהוגן, כשיהיה עליך מלך, דהיינו אימתו עליך כמובן ממלת עליך.

אבל בימי שמואל לא דברו נכונה, כי אמרו תנה "לָנוּ" מלך, לא אמרו עלינו מלך אלא לנו, כי לא רצו לקבל מרות שיהיה מוראו "עלינו", אלא יהיה "לָנוּ" מסור בידינו להקים מלכין ולהעדי מלכין, והיוצא לנו מזה שבעל כרחו יחניף לנו, וע"כ אמרו לשפטינו ככל הגוים, כי עיקר צורך החנופה היא במשפטים, וכמנהג ארצות אלו שמקבלים איזה רב על זמן ידוע כדי שלא יהא אימתו עליהם ואדרכה אימתם על הרב, וע"כ הוא מוכרח להחניף להם כדי שלא ידחוהו וכו' (עיי"ש עוד). ופירושו זה יקר, ומובן שיניי הלשון בין

ער זאָגט עס נאָר לדרכו אויף אַביסל אַן אַנדערע בחינה, ער זאָגט [דהכוונה] אין "לנו", אַז מ'האָט פאַרלאַנגט [אז] ער [המלך] זאָל זיין 'ביי זיי אין די הענט', 'זיי זאָלן ביי 'אים' האָבן אַ כח [עליה], ער זאָל זיין 'תחת ידם' [ובעל כרחו יחניף להם, כי הם יוכלו להסירו מהמלוכה]. און דער אמת אַריין, אַ מלך ברויך צו זיין "עליהם", 'ער' זאָל זיין אַ מושל 'אויף' זיי, כדי ער זאָל זיי נישט ברויכן חנפ'נען, ער זאָל זיין פאַרקערט, ער זאָל זיין "עליכם".

דער כלי יקר איז דערין מאריך, און ס'איז 'קרוב הדבר', ממש די זעלבע בחינה וואָס דער זיידע זכרוננו לברכה זאָגט אין ייטב לב, אַז דאָס איז דער דיוק פון "לנו" ביז "עלינו".

כו

תיריון ה - תיריון הרמב"ם

שבמי שמואל שאלו "בתרעומת", ולא נחוונו לקיום המצוה

לאָמיר זען. דער רמב"ם אין הלכות מלכים^כ אַליין, שמועסט דאָך אויך נאָך דערפון. דער רמב"ם אַליין פרעגט, ביי די מצוה טאַקע וואו ער זאָגט ס'זאָל זיין למנות מלך. פרעגט ער די קשיא, וואָס דען איז דאָס געווען אַן עבירה בימי שמואל הנביא אַז זיי האָבן פאַרלאַנגט?

זאָגט ער, ווייל ס'איז געווען מיט "תרעומת", נישט לשם קיום המצוה. אַזוי זאָגט דער רמב"ם.

לתיריון הרמב"ם קשה: א) ולא מצינו בפקוק ששאלו בתרעומת

לכאורה ברויך מען דאָך דאָס אויך צו פאַרשטיין, קודם וואו שטייט אין פסוק אַז ס'איז עפעס [געווען מיט] אַזאַ מאָדע [=אופן] פון תרעומות, ס'ווערט נישט געמאָלדן, ס'שטייט [סתם] זיי האָבן געבעטן אַ מלך.

ב) לא מצינו בשום מקום שעשיית מצוה שלא לשמה יהא נחשב כמו עבירה

און דערנאָך, וואו איז פאַרהאַנדן אַ זאָך, אַז מ'טוט נישט לשם [קיום המצוה] איז שוין נחשב געוואָרן [לחטא ועבירה]. ס'איז דאָ [א מאן דאמר] מצות צריכות כוונה [לשם קיום המצוה, אבל מ"מ הלא גם] ביי אַ מצוה 'שלא לשמה' הייסט עס אויך [א מצוה, וכמו שאמרו (פסחים נ:)] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה, [כ] מתוך שלא לשמה בא לשמה. [אַבער] ס'זאָל זיין אַן "עבירה" דורכדעם ווייל ס'איז 'שלא לשמה' [זה לא מצינו], אַז דאָס זאָל שוין זיין אַ חילוק [בין מצוה לעבירה] ... סתם ווייל ס'איז נישט געווען לשם קיום מצוה?, ס'ווערט נישט דורכדעם נשתנה פון אַ מצוה [להיות נחשב לעבירה]. ס'איז נישט אַזוי חשוב ווי אַ מצוה 'לשמה', אַבער על כל פנים ווייל מ'האָט נישט געמיינט לשם קיום המצוה [אין לומר שזהו כעבירה].

עלינו ללנו, ומצד דקדוק רבותינו ז"ל (כתובות יז.) שאמרו שתהא אימתו עליכם, כי עיקר המצוה תלויה בזה וכו'.

^כ ברמב"ם (מלכים א, ב): מאחר שהקמת מלך מצוה, למה לא רצה הקב"ה כששאלו מלך משמואל. לפי ששאלו בתרעומת, ולא שאלו לקיים המצוה, אלא מפני שִׁקְצוּ בשמואל הנביא, שנאמר כי לא אתך מָאָסוּ כִּי אֶתִּי מָאָסוּ.

ביאורי הקושיות במצות מינוי המלך

הקדמה לביאור ענין מינוי המלך - לדרכינו

(עוד אחר אוח' לד')

[המינוי צריך להיות על פי ה', ויש מצוה שיהא נמלכים עם הציבור, אבל רק אם כונתם לשם שמים]

נאָר דאָס ענין וואָס ס'דאַכט זיך מיר נאָך, עפעס אין דעם ענין איז דאָ נאָך, אַ שטיקל 'הוֹסֶפֶת נוֹפֶךְ' אויף דעם גאַנצן, אויף דעם פרט, וואָס דער חילוק איז, און וואָס איז געווען דער עוֹן דעמאָלטס, ווען מ'האָט געבעטן אַ מלך.

כח

אופן ההתמנות של ממונה על הציבור

לעולם דאָ שטייט דאָך [בתורה, לענין מינוי "מלך", שום תּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ] אֲשֶׁר יבָּחַר ה', [וּפִירוּשׁוֹ בַסְּפָרִי] עַל פִּי נְבִיא, [וּמִצִּינוּ בַגְמָרָא אֶפִּילוּ לַעֲנִין "שִׁרְרָה קִטְנָה" שֶׁאֵמְרוּ] אֶפִּילוּ רִישׁ גִּרְגּוּתָא מִשְׁמִיָּא אִוקְמִי לִיה^כ.

טאַקע אַזוי ווי ס'שטייט [לענין מינוי "שופטים"] אין ייטב לב פאַרנט [=בתחלת הפרשה] אין פרשת שופטים ושוטרים וגו', דעם פשט וואָס כ'האָב דאָ נעכטן [בסעודת ליל שב"ק] נאָכגעזאַגט אויף [הפסוק] שָׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, אֶפִּילוּ אַז דו וועסט אים 'וועהלן', איז עס אויך 'מִן הַשָּׁמַיִם', [דאפֿילו] רִישׁ גִּרְגּוּתָא מִשְׁמִיָּא אִוקְמִי לִיה. דאָס איז דאָך אַמאָל זיכער.

אַבער אף על פי כן שטייט 'דאָך' אין די גמרא^כ (ברכות נה.) אין מְמַנִּין פְּרָנָס עַל הַצִּבּוֹר אָלָא אִם כֵּן נִמְלָכִים בַּצִּבּוֹר [אם הוא מקובל עליהם או לא, כדמצינו אצל משה רבינו] עַר הָאֵט גַּעֲפֵרְעַגְט [לכני ישראל] הָגוֹן עֲלֵיכֶם בַּצִּלָּא, [שנאמר וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בַּצִּלָּא, [וּדְרִישִׁין מִפְּסוּק] רְאוּ קָרָא ה', דער אייבירשטער האָט געזיין פֿרעגן ראו, [וּפִירֶשׁ"י בברכות, רָאָה מִשְׁמַע, הִישׁ בִּלְבָב, תֵּן עֵינֶיךָ בְּדַבָּר]. האָט ער [משה] זיי געפֿרעגט [לכני ישראל], הָאָבֵן זיי געענטפֿערט אַם לְפָנֶיךָ הָגוֹן וּלְפָנָיו הָגוֹן, לְפָנָיו לֹא כָל שֶׁכֶּן. דעסטוועגן האָט מען זיי געברויכט צו 'פֿרעגן', און זיי הָאָבֵן אים געענטפֿערט אַז ס'איז הָגוֹן פֿאַר הַשִּׁי"ת הָאָב מִיר דאָך אונז נישט וואָס צו זאָגן, לְפָנָיו לֹא כָל שֶׁכֶּן.

זעט מען דאָך אַז זיי ברויכן נישט^כ הָאָבֵן קיין 'אַנדערע' דיעה, אַז מ'זעט אַז 'דאָס' איז "מִן הַשָּׁמַיִם", ברויך מען טאַקע 'דאָס' צו "וועלן" [=לרצות].

אַבער אף על פי כן מוז מען זיי 'דאָך' "פֿרעגן", מ'זאָל דאָס אויך נִמְלָכִין זיין עַם הַצִּבּוֹר^כ, אַזוי זאָגט דאָך די גמרא.

(המשך הביאור באות מג-מה)

^כ כן הוא בגמרא בבא בתרא (צא). ופירש הרשב"ם: ריש גרגותא. שר הממונה על הבורות, מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר. ושררה קטנה היא.

^כ בגמרא (ברכות נה.): אמר רבי יצחק, אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל (שמות לה, ל). אמר לו הקב"ה למשה, משה, הגון עליך בצלאל, אמר לו, רבונו של עולם, אם לפניך הגון לפני לא כל שכן, אמר לו אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל, הגון עליכם בצלאל, אמרו לו אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון, לפנינו לא כל שכן.

^כ פירוש: אַז ס'ברויך צו זיין אַז זיי זאָלן נישט הָאָבֵן קיין אַנדערע דיעה.

כט

כשאין הציבור ראויים, אי אפשר להמליך עמהם

ביאור ענין התמנות משה רבינו

האָב איך געפרעגט, כ'האָב שוין לאַנג געשטעלט זיך דערויף, די גמרא לערנט דאָך אַרויס [דעם] אַין מעמידן פרנס על הציבור [אלא אם כן נמליך בציבור]. אַ ראייה פון בצלאל'ן, [וקשה] מ'געפינט משה רבינו איז דאָך געווען אַ מנהיג, דער מדרש זאָגט^{כט} אויפן פסוק וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ, זה משה, און מ'טרעפט נישט מ'זאָל נמליך זיין עס הַצִּבּוּר [בתחלת התמנות].

[רק מצינו] דער בורא כל עולמים האָט אים געשיקט קיין מצרים, וַיִּצְּאֵם [אַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] וְאֶל פְּרַעֲה [וארא ו, יג] [ואמרו במדרש] [שמו"ר ז, ג] אמר להם [הקב"ה, בני סרבנים, על מנת כן תהיו מקבלים עליכם, וכן פרש"י] [וארא שם] צָנָה להנהיגם בנחת. ער האָט אים געמאַכט פֿאַר אַ מלך, פֿאַר אַ מושל, און מ'האָט נישט נמליך געווען עס הַצִּבּוּר.

ל

אמנם ביאור הענין, דענין נמליך עס הַצִּבּוּר

הוא רק באותן שהם במדרגה לחוות דעתם לשם שמים בלבד

[ופירשתי] קען זיין [דהוא על דרך] אין דנין אָפֿשֿוֹר מִשְׁאֵי אָפֿשֿוֹר.

[דהנה] אַז מ'זאָל נמליך זיין עס הַצִּבּוּר טאַקע, שטייט דאָך אין שלחן ערוך^ל ווער ס'האָט אַ דיעה [בוהה], נאָר די וואָס זיי זאָגן דעתן לשם שמים.

מ'האָט דאָך געמאַכט גאָר, על פי שולחן ערוך איז דאָך געווען פֿאַרצייטנס ביי יעדן "וואָהל" [=בחירת אנשים], האָט מען געדאַרפט מ'זאָל האָבן מטייל חָרָם געווען אַז מ'זאָל זאָגן דעתן [רק] לשם שמים, [און] אַז דער וואָס ער זאָגט נישט דעתו לשם שמים זאָל נישט זאָגן קיין דיעה.

ממילא האָט דאָך נאָר געקאָנט זיין דער וואָס ער האָט געזאָגט לשם שמים, ווייל ווער ס'ווייל נישט זאָגן לשם שמים, קען דאָך נישט זיין מ'זאָל זיין נמליך עמו.

אזוי זאָגט דאָך אַרויס דער רמ"א.

לא

ובני ישראל במצרים עדיין לא היו במדרגה זו לומר כונתם רק לשם שמים, ולכן לא היו יכולין להמליך עס הַצִּבּוּר

על כל פנים דעמאָלטס אין מצרים, זענען נאָך אידן געווען אין מ"ט שערי טומאה, האָט דאָך דאָס נישט געקענט זיין דער נמליך עס הַצִּבּוּר, מ'האָט דאָך נאָכנישט געקענט זיין 'דערביי' [=במדרגה זו] מ'זאָל זאָגן דעתן לשם שמים, [ולכן נתמנה משה רבינו במצרים ע"י הקב"ה מבלי שהיו נמליך עס הַצִּבּוּר].

^{כט} עיין דברי יואל (במדרש עמוד ע) וז"ל: והנה כל הנקבע לאיזה שררה או התמנות בישראל, צריך שיתמנה ע"פ דעת הציבור שעליהם הוא נעשה שר וקצין, שופט או שוטר וכיו"ב, ואף דמן השמים הוא נבחר לאותה התמנות, כאמרם ז"ל אפילו ריש גרוגותא מן שמיא מוקמי ליה, מ"מ זהו רצון המקום ב"ה שיהא ביד המנהיג גם כחו של ציבור הממנים אותו, כדאיתא בברכות וכו'.

^{כט} במדרש (ויק"ר לא, ד): רב נחמן אמר מלך זה משה, דכתיב (ברכה לג, ה) וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ, אמר הקב"ה למשה אני מנתיך מלך על ישראל.

^ל ז"ל הרמ"א (חור"מ קסג, א): כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמן, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס, ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב וכו'. והמסרב מלומר דעתו על פי החרם, בטלה דעתו, ואזלין בתר רוב הנשואים האומרים דעתן.

לב

ואף שהיה בידם זכותם להגאל ולצאת ממצרים, זה היה בעיקר על שם העתיד, או בזכות הקבלה והמחשבה טובה על העתיד שזה כבר היה להם שם במצרים

איי דאָס וואָס מ'האָט דאָך' געטוהן [במצרים, והיה להם כמה זכותם, והראיה שזכו לגאולה, און] אידן זענען אַרויס פון מצרים [ואם כן איך אמרנו שלא היו ראויין וזכאים במדרגה שיאמרו דעתם לשם שמים].

[יש לומר בשני אופנים]:

אופן א

במדרש הובא בפרשת דרכים: זכות היציאה ממצרים היה בעיקר על שם העתיד

דאָס [זכות יציאתם] איז על שם 'העתיד'.

ער [משה] האָט דאָך געפרעגט (שמות ג, יא) וְכִי אֹדִיעָא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [ממצרים, ופרש"י] באיזה זכות, האָט ער [הקב"ה] געענטפערט בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, זיי וועלן מקבל זיין 'שפעטער' די תורה. און אַזוי שטייט [במדרש (שמו"ר ב, א) שנסתכל הקב"ה בטוב שעתידים לעשות], ווי דער פרשת דרכים (דרוש ד) ברענגט דעם מדרש, אַז ס'איז על שם 'העתיד'.

אופן ב

בייטב לב: זכות היציאה ממצרים היה בזכות "מחשבה טובה" לקבלת התורה, שהקב"ה צירפה למעשה

און דער ייטב לב זאָגט, דער זיידע זכרונו לברכה זאָגט אין ייטב לב (ויחי, עה"פ ויברכם, ד"ה ובוה נבוא) אַז ניין, אַז ס'איז נישט אינגאנצן על שם 'העתיד', נאָר 'שוין', ווייל מ'האָט [אויך] 'אינזיין' געהאָט [במחשבה עוד בהיותם במצרים] אַז זיי ווילן מקבל זיין די תורה, און מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ.).

לג

ועכ"פ במצרים לא היו במדרגה זו שיהיה דעת הציבור מתאחדת עם דעת שמים, ובאופן כזה לא שייך הרין להיות נמלכים עם הציבור

[ונמצא] ס'איז טאַקע געווען אַ מחשבה טובה, און השי"ת האָט דאָס געוואוסט, אַ בַּחַן פֿלִיּוֹת וְלִבָּא^ל איז דאָך נאָר דער באַשעפער. [ולכן שפיר נגאלו, כי כבר היה אז בידם זכות המחשבה טובה, שנחשבה למעשה].

אַבער אף על פי כן, זענען זיי דעך דאָך נתגשם געווען נאָך, ווילאַנג מ'איז געווען אין מצרים. [ולכן] זענען זיי נישט געווען ביי דער בחינה מ'זאָל אַלעס זאָגן לשם שמים, [ולכן] האָבן זיי נישט געקענט בוחר זיין נאָך קיין מנהיג אויף זיך, [ומשום הכי לא נמלכו עמהם בהתמנות משה רבינו]. ס'איז נישט 'אייניג' געווען [דעת הציבור עם דעת שמים].

[והרי בהינניי] אַלעס איז מן השמים. מ'ברויך טאַקע פרעגן דעם "ציבור", זיי ברויכן אַבער 'וועלן' [=לְצִוּת] די זעלבע וואָס מ'זאָגט "מן השמים". טאַמער 'אייניגט' מען זיך נישט אויס [דעתם עם דעת שמים], אַז מ'זאָגט 'אַנדערש' ווי דעם וואָס מ'זאָגט "מן השמים", קען די זאך [של נמלכין עם הציבור] נישט קיין 'מציאות' האָבן.

^ל מלשון הפסוק (ירמ' יא, כ) וְהָ צָב־אוֹת שֶׁפֶט צָדֵק בַּחַן פֿלִיּוֹת וְלִבִּי.

וואָרן ס'מוז דאָך זיין [הן הסכמת "דעת השמים", כמו שאמרן] ריש גרגותא משמיא אוקמי ליה, [ובמינוי מלך צריך שיהיה] על פי נביא, און [הן] ס'מוז זיין "דעת הציבור" [במקום שאפשר]. ממילא מוזן זיי זיין 'אייניג', מוז דער "דעת הציבור" האָבן דעם "דעת שמים", אַזוי מוז זיין.

לד

ממילא דאָס וואָס ס'שטייט [ברמ"א, אַז] מ'האָט מטיל חרם געווען מ'זאָל זאָגן דעתן לשם שמים, ווייל דאָס מוז זיין 'אייניג', [כן הוא גם במצות מינוי מלך] טאָמער אַז דער ציבור איז נישט ביי דער בחינה, טאָמער איז דאָס נישט, האָט נישט קיין מציאות דער [מצות] הקמת המלך. ס'מוז זיין [הן] "על פי נביא" און [הן] ס'מוז זיין "דעת ציבור", אַז דער דעת ציבור איז נישט ביי דער בחינה [ומדריגה], ממילא קען די זאך נישט האָבן קיין מציאות.

לה

ביאור המדרש בפרשת שמות

על פי הקדמה הנוכרת

במדרש: שפרעה אמר למה משה ואהרן וגו', אתם למה ודבריכם למה

מיט דעם אפשר קאָן זיין דער פשט טאָקע, א מדרש איז דאָ (שמו"ר ה, טז), פרעה האָט געזאָגט למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו (שמות ה, ד), זאָגט דער מדרש [אַמר להם] אתם למה ודבריכם למה. דער פרשת דרכים זאָגט דאָך דאָרט (בדרוש ד, הנוכר לעיל אות לב) אַסאך פשטים דערויף.

לו

פרעה הקשה קושיה "ממה נפשך", אם ישראל ראויים וחכמים לצאת, אם כן "אתם" למה, שאתם מנהיגי ישראל מכלי שימלכו עם הציבור, ואם תאמר שאינם במדריגה לחוות דעתם לשם שמים, אם כן "דבריכם" למה, מה שאתם אומרים להוציאם ממצרים, הלא אינם ראויים. - ותיורין הפרשת דרכים והייטב לב, זה לא הבין פרעה

נאָר דאָס קען זיין אפשר [לדרכינו, דהכוונה] אתם למה ודבריכם למה. פרעה האָט געפרעגט די קשיא וואו קומט "עטץ"? וויאָזוי זענט עטץ מנהיגי ישראל? עטץ קומטס 'פארטרעטן' כלל ישראל, מ'האָט דאָך ענק נישט 'געוועהלט'. וועט עטץ זאָגן ווייל דער ציבור איז נישט ראוי [על כן לא היה אפשר להמלך עמהם, אם כן] אַז דער ציבור איז נישט 'ראוי', נו וויאָזוי ווילט עטץ זיי זאָלן קאָנען אַרויסגיין פון מצרים?.

און מ'זאָל אים דערציילן [כתירוץ הפרשת דרכים, שיש זכותים] על שם העתיד, צי [כתירוץ הייטב לב] ווייל 'בלב' האָבן זיי 'אינזין' מקבל צו זיין [התורה, ונחשב כמעשה], דאָס האָט פרעה נישט געגלייבט, ער האָט דאָך נאָר געקוקט אויף 'דעמאָלטס' דעם מעמד.

האָט ער געפרעגט אַ האַרבע קשיא, ממה נפשך. אָדער [אַז] זיי זענען נישט ראוי להוציא ממצרים, [ואם כן 'דבריכם' למה, מה שאתם אומרים להוציאם ממצרים]. זענען אידן יאָ ראוי?, דאָרפן 'זיי' דאָך קענען בוחר זיין אין מנהיג, ברויך מען דאָך נְמַלְכִין זיין [עם הציבור, ואם כן 'אתם' למה, מדוע אתם המנהיגים]. האָט ער איבערדעם געפרעגט, ממה נפשך איז אַ קשיא, "אתם" למה ו'דבריכם' למה.

לז

עוד הקדמה לביאורי הקושיות במצות מינוי המלך

מי שהגון במעשיו, מוצא בעיניו חן, הצדיק הראוי להבחר

ממה שפירשתי בביאור הפסוק, הַנִּמְצָא כִּזֶּה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ

(עוד אחר אות סב)

דאָס קען זיין אפשר וואָס ס'שטייט שוים תָּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ "אֲשֶׁר יִבְחַר" וגו',

[און] "לֹא תוֹכֵל" לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכָר.

לח

ברש"י מפרש תיבת "הַנִּמְצָא" שהוא לשון עתיד, שאמר פרעה האם אנחנו נוכל למצוא איש כזה

[ונקדים מה שפירשתי] כ'הָאֵב כמה פעמים געזאָגט שוין, וואָס ס'שטייט (מקץ מא,

לח) ווי פרעה האָט געזאָגט הַנִּמְצָא כִּזֶּה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ.

הַנִּמְצָא כִּזֶּה, זאָגט דער תרגום און רש"י [דהפשט הוא]^{לב} אַם נלך ונבקשנו

[הנמצא כמוהו]. דער תרגום זאָגט הַנִּשְׁפָּח כִּדִּין. זאָגט רש"י אַז [אפילו] מ'וועלמיר

'זוכן' [איש כזה] וועל מיר אים נישט 'טרעפן'.^{לד}

לט

ובאמת יש לפרש כפשוטו דתיבת "הַנִּמְצָא" הוא בלשון עבר, וכאומר וכי נמצא במציאות איש כזה

ער [רש"י] זאָגט נישט [פשוט] הַנִּמְצָא כִּזֶּה "ס'געפינט זיך נישט" [נשאין כזה בעולם.

דהנה] "הַנִּמְצָא" קען טייטש זיין 'ס'געפינט זיך נישט' [=ס'געפינט זיך דען, והוא בלשון

עבר], און "הַנִּמְצָא" קאָן [טייטש] זיין אַז 'אונז' וועל מיר נישט געפונען [והוא בלשון

עתיד]. טייטשט רש"י דעם פשוט [השני], "הַנִּמְצָא", 'אונז' וועל מיר נישט

געפונען.^{לד}

מ

הקשתי למה באמת לא מפרש רש"י כפשוטו בלשון עבר, ומהו הכוונה לפרש דוקא שאמר כן על עצמו,

והלא הכל דבר אחד הוא שהרי אם היה בנמצא איש כזה אז היו יכולים גם הם למצוא אותו

לכאורה איז מען דאָך עפעס מוציא פון מַשְׁמַעוֹת. [און] וואָס פאַר אַ חילוק צי

מ'זאָגט אַז ס'געפינט זיך נישט, צי [מ'זאָגט אַז] 'אונז' וועל מיר נישט געפונען.

ממה נפשך, ס'איז דאָך איין זאך, אַז 'ס'קען זיך געפונען' קען דאָך זיין אַז 'זיי'

וועלן עס אויך געפונען.

מא

ותירצתי ע"פ דברי הרבינו יונה, דיכולים לבחון כל איש לפי מהללו,

היינו על ידי שראויים איהו איש הוא משוכח בעיניו

נאָר וואָס'זשע דען, דער כלל איז, ווי דער רבינו יונה זאָגט אין שערי

תשובה^{לה}, [אַז] דאָס איז דער 'סימן' [לבחון מהות האדם, כמבואר בפסוק] מִצִּירָף לְכֶסֶף

^{לב} ברש"י. הַנִּמְצָא כִּזֶּה. הַנִּשְׁפָּח כִּדִּין (אונקלס), אַם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו. הַנִּמְצָא בחטף פתח, לשון תְּמִיּהָה.

^{לד} ובמסיבה פרשת וישב תשט"ו, אומר רבינו הקושיא בזה הלשון: טרעפן טרעפט מען אוודאי נאָר אַז מ'זוכט, אַז מ'זוכט נישט [אין מוצאים], וואָס גיט ער דאָ צו [אַם] נלך ונבקשנו.

^{לד} ובאבן עזרא (מא, לח) כתב ב' הפירושים, הַנִּמְצָא כִּזֶּה בנין נפעל, והוא פועל עבר, כאומר הנמצא "בעולם" כזה. ויתכן להיות הנ"ן סימן הַמְדַּבְּרִים, הנמצא "אנחנו" כזה, דברי פרעה אל עבדיו.

^{לה} בשערי תשובה (שער שלישי, אות קמח): וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר הִתְבָּרַר שֶׁהָלַל בָּרָא הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ לְקַבּוּדוֹ, חֵיב הָאָדָם לְשׁוּם לְבוֹ בְּכָל יֵת לְכַבֵּד אֶת הָשֵׁם וּלְקַדְּשׁוֹ בְּכָל דְּבָרָיו וּלְרוֹמְמוֹ. להודות לוֹ וּלְבָרְכוֹ תָּמִיד, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר

וכור לזהב "וַאִישׁ" לְפִי מִהֲלָלוֹ (משלי כז, כא), יעדע זאך האָט אַ 'פּראָבע' [=טעסט, לבחון] אַם יש בו פסולת וסיגים, כגון על ידי כור פאַרן גאַלד און [על ידי מַצְרָף פאַרן זילבער, [און] די 'פּראָבע' פון אַ "מענטש" איז, [לפי מהללו, שרואין] 'ווער' ס'געפעלט אים, 'וועמען' ער לויבט.

דער וועמען ס'געפעלט, דאָס האַרץ ציהט אים, צו 'צדיקים', איז אַ סימן אַז ער איז נוטה [לצדקות], ס'איז אַ סימן אַז ער איז ער בעצם פון דעם [סוג ומהות], ער איז בעצם פונעם 'גוטן' [שורש] טאַקע.

אז איינער - זאָגט דער רבינו יונה - טאַמער געפעלט אים גאָר 'רשעים', ער ציהט 'אַהין', זאָל מען וויסן איז ער אודאי פון 'דאָרטן'.

[ובזה מפרש הכתוב] "וַאִישׁ", און די 'פּראָבע' פון אַ מענטש, [איז] לְפִי מִהֲלָלוֹ, [לויט] וועמען ער "לויבט", 'ווער' איז דער וואָס ס'איז משובח בעיניו, 'וואָס' אים געפעלט, מסתמא איז ער פון דאָרט. אזוי זאָגט דער רבינו יונה אין שערי תשובה¹⁰.

מב

איבערדעם האָט פרעה געזאָגט [הַנִּמְצָא כְּזֶה וְגו'].

דאָס איז געווען "מן השמים" [צוגעפירט באוהה שעה, על ידי חלום פרעה בדרך נס, אַז] מ'זאָל אויף זיי 'אַרויפגעבן' [להמליך עליהם] אַן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בוֹ, יוסף הצדיק.

אַבער אזעלכע "טמאים", זיי קאָנען זיך דאָס נישט 'אויסוועהלן' [מדעת עצמם], זיי קאָנען נישט, זיי קאָן דאָס נישט 'געפעלן' קיין "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בוֹ".

'דעמאָלטס' איז געווען עפעס אַ נס [שֶׁהָרָאָו לפרעה] אַזאַ חלום, [ווייל] ס'האָט אזוי געמוזט זיין, [כדי להכין מקום פליטה לישראל, ע"י קדושת יוסף הצדיק, כדכתיב] לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאֶרֶץ (ויגש מה, ז), ער זאָל קודם אָנגרייטן פאַר אידישע קינדער, זיי זאָלן נישט נטמע ווערן אין די נ' שערי טומאה. אָבער מיט'ן דרך הטבע איז דאָס נישט מעגליך [שטמאים יבחרו וימצאו חן באיש צדיק וקדוש].

(תהלים לד, ב) אַבְרָהָה אֶת ה' בְּכָל עַת תָּמִיד תִּהְיֶה בְּפִי. וְכַאֲשֶׁר יִתְצַב בְּתוֹךְ הָעָם וְיִדְבֹּר עִם חֲבֵרָיו, יִתְבּוֹנֵן בֵּינָה וְיִדְבְּקוּ וְיִשְׁגִּיחַ בְּכָל מוֹצָא שְׁפָתָיו לְקֹדֵשׁ אֶת הָשֵׁם בְּדַבְּרָיו, וְלִדְבַר בְּשִׁבְחַ עֲבוֹדָתוֹ וְתִהְיֶה יִרְאָתוֹ, וְלִשְׁבַּח עֲבָדָיו וִירְאָיו. וְיִזְכֶּה כְּזֶה בְּהִגְיוֹן לְבוֹ וּמִבְטָא שְׁפָתָיו בְּלֹא יִגְיעָה וּפְעַל כְּפִים, זְכוּת גְּדוּלָּה עַד לְשָׁמַיִם, כִּי זֶה מַעֲקָרֵי יִצִּירַת הָאָדָם. - וְנֶאמַר (משלי כז, כא) מַצְרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב וְאִישׁ לְפִי מִהֲלָלוֹ. פִּרְשׁוֹ, מַעֲלֹת הָאָדָם לְפִי מִה שֶׁהִלָּל. אִם הוּא מִשְׁבַּח הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים, וְהַחֲכָמִים, וְהַצְדִּיקִים, תִּדַּע וּבִחִנָּה כִּי אִישׁ טוֹב הוּא, וְשֶׁשׁ הֶצְדֵּק נִמְצָא בוֹ, כִּי לֹא יִמָּצֵא אֶת לְבוֹ רַק לְשִׁבְחָ אֶת הַטּוֹב וְהַטּוֹבִים תָּמִיד בְּכָל דְּבָרָיו, וְלִגְנוּת אֶת הַעֲבָרוֹת, וְלִהְיוֹת בְּעֵלֶיָּהֶן (מְבַלִּי מֵאֹס בָּרַע וּבַחֲזוֹר בְּטוֹב), וְאִם יִתְכַּן [=הגם] כִּי יֵשׁ בְּיָדוֹ עֲוֹנוֹת נִסְתָּרִים, אָבֵל מֵאוֹהֲבֵי הַצְדָּק הוּא, וְלֹא שֶׁשׁ בְּחִירָה (טוֹבָה), וְהוּא מַעֲדָת מִכְבָּדֵי הָשֵׁם. - (אמנם) וְהַמִּשְׁבַּח מַעֲשִׂים מְגִינִים, אוֹ מִהֲלַל רְשָׁעִים, הוּא הָרָשָׁע הַגָּמּוּר וְהַמְחַלֵּל אֶת עֲבוֹדַת הָשֵׁם וְיִתְבָּרֵךְ.

¹⁰ ובמסיבה (לטובת מוסדות "יטב לב" בארץ ישראל, תבא תשכ"ג בעיר מאנטריאל) הוסיף רבינו, "נאָר היינט איז אביסל שוואַכער געוואָרן די ראייה פון לְפִי מִהֲלָלוֹ, ווייל דער שקר איז אזוי גרויס, דער לְפִי מִהֲלָלוֹ, קאָן זיין דאָס איז אויך ליגנט, און בלב איז ער ווייטער אוי [משבח מעשים מגנים או מהלל רשעים]. נאָר וואָס דען, איז [דאָ] נאָך א שטיקל אַ ראייה, אַז מ'גייט טאַקע 'געלט', דאָס איז שוין יאָ אַ ראייה, דאָס איז שוין אַ שטיקל פּראָבע, אַז ער גייט שוין טאַקע געלט אויך, דאָס טוט מען שוין נישט אוי שנעל, דאָס איז מער ווי לְפִי מִהֲלָלוֹ, אַז ער לאָזט זיך שוין קאָסטן געלט, איז דאָך אַ סימן אַז ער איז גוט.

איבערדעם האָט פּרעה געזאָגט "הנמצא". ער האָט נישט געקענט זאָגן הַנִּמְצָא כֹּה [כפּשט הראשון שהזכרנו שהוא בלשון עבר, שאין זה בנמצא כלל, וייל] אפשר איז יאָ דאָ, ס'איז דאָךְ נאָךְ געווען [עוד צדיקים], איבערהויפט יעקב אבינו איז דאָךְ נאָךְ גרעסער געווען.

האָט ער געזאָגט [כפירוש אונקלס ורש"י] הַנִּשְׁכָּח כְּדִין, [אם אנחנו נלך ונבקשנו], אַז 'אונז' וועל מיר זוכן, 'אונז' וועל מיר נישט טרעפן קיין אַיִשׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בוֹ, אַז אונז וועל מיר נישט טרעפן. וואָרן דער 'זוכער' [משלהם, אינו יכול למצוא כזה], וואָרן אַז 'זיי' וועלן זוכן, 'זיי' וועלן נישט טרעפן קיין אַיִשׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בוֹ.

מג

ביאור קושיא י"א

קושיא חדא מתורצת בחברתה, דלכן לא נאמר "לא תתן", דכיון שהוא על פי נביא אין צריך להזהיר על כך, וכקושיית הרמב"ן. אבל הכתוב אומר לא "תוכל לתת" ע"ל, שאתה צריך שתהיה במדרגה זו שלא תוכל לסבול דבר כזה שיתמנה אִישׁ נָכְרִי, ואז הוא סימן שדעתך מתאים עם דעת שמים, ושיך המציאות של מצות מינוי מלך

דאָ איז די זעלבע, האָט די תורה געזאָגט [לא "תוכל" לתת ע"ל, אִישׁ נָכְרִי]. ס'שטייט נישט "לא תתן" ע"ל, אִישׁ נָכְרִי, [דאָס] דאָרף מען נישט אָנצוזאָגן, וואָרן מ'קען נישט [בלאו הכי, כמבואר בקושיא י], ס'מוז דאָךְ זיין על פי נביא, [און] אַ נביא וועט נישט בוחר זיין קיין אִישׁ נָכְרִי.

[אמנם] די תורה האָט אָנגעזאָגט לא "תוכל" לתת וגו', [והכוונה] אַז דו זאָלסט זיין אין אַזאַ בחינה [ומדריגה] אַז ס'זאָל 'דיר' נישט 'געפעלן', דו זאָלסט גאָרנישט "קענען" נעמען קיין אִישׁ נָכְרִי, דו זאָלסט דאָס נישט קענען 'סובל' זיין.

[וזהו מתנאי המציאות של מינוי המלך, וייל] אַז דו וועסט ניטאָמאַל 'קענען' טון, דעמאָלט איז אַ מציאות אַז ס'זאָל דורכגעפירט ווערן דער מינוי המלך.

ווען אידן זענען אין אַזאַ בחינה אַז מען 'קען' נישט 'טאָן' נאָר דעם וואָס מ'זאָגט 'מן השמים' [ומסכמת "דעת הציבור" עם "דעת שמים"], ס'זאָל זיין [הן] על פי נביא, און [הן] 'דו' זאָלסט אויך נישט 'קענען' אַנדערש טאָן, "דיין דעת" זאָל אויך נאָר 'ציען' צו דעם.

מד

הקדמה לביאור קושיא יג

וְאִמְרַת אֲשִׁמָּה "ע"ל" מַלְךְ, אותו שנבחר בשמים ממעל

איבערדעם שטייט דאָס לשון וְאִמְרַת אֲשִׁמָּה "ע"ל" מַלְךְ, [דתנאי הוא הדבר שתוצה גם אתה רק באיש כזה] וואָס ס'קומט פון 'אויבן' [פון 'העכער' דיר] מן השמים, [ורק אז יש מצוה במינוי המלך].

מה

ביאור קושיא יג

החמא בימי שמואל היה בלשון "לנו", וכדרך היישוב לב וכלי יקר,

והכוונה לדרכינו שהם ביקשו מלך על פי "דעת הציבור" ע"צם, שלא באופן המותאם עם "דעת שמים"

דאָס קען זיין דער 'פעלער' בימי שמואל.

זיי האָבן געזאָגט תָּנָה "לָנוּ", אויך אזוי ווי זיי זענען מדייק'ל, אַז "אונז" זאָל מיר זיך וועהלן, [שבחירת המלך יהיה] אינגאַנצן טאַקע ביי 'זיי' אין די הענט, ס'זאָל נישט זיין אינגאַנצן ווי דער נביא וועט זאָגן, זיי האָבן געזאָגט תָּנָה "לָנוּ", אַז מ'זאָל עס 'זיי' איבערגעבן דעם וואָהל-רעכט, די בחירה, זיי זאָלן זיך אליין וועהלן.

האָט ער [שמואל הנביא] געזאָגט [וְדַעוּ וְרֹאוּ כִּי] רַעַתְכֶם רַבָּה וּגּוֹ' לְשׂאֹל "לָכֶם" מֶלֶךְ, עטץ ווילטס 'אליין' האָבן אין דעם אַן 'אייגענע מיינונג', דאָס איז נישט גוט, ס'קען נישט אַרויסקומען קיין [גוטס דערפון], דעס איז נישט פון די "מצות מינוי המלך", דאָס מוז זיין נאָר על פי נביא, און ס'מוז זיך 'אייניגן' [דעת הציבור עס דעת שמים], ס'מוז טאַקע זיין [אויך] נמלכין בציבור, אָבער דער "ציבור" מוז האָבן אַזא דעת אַז זיי קענען נישט טאָן אַנדערש נאָר וואָס מ'הייסט "מן השמים", אַז מ'זאָגט [כמו שאמר במינוי בצלאל] אַם לפניך הגון לפנינו לא כל שכן.

מיט דעם איז דאָס מיושב, איבערדעם, דאָס איז געווען דער חטא בימי שמואל. זיי האָבן געבעטן תָּנָה "לָנוּ" מֶלֶךְ, דו זאָלסט אים "אונז" געבן, און דער פסוק זאָגט [אָשִׁימָהּ] "עָלַי", [דהמצוה הוא רק באופן שיהיה דעתן כדעת עליין].

מו

[קושיא יב]

קושיית הרמב"ן: מה טעם שתאמר התורה במצוה "כָּכָל הַגּוֹיִם" אֲשֶׁר סָבִיבְתִּי

לכאורה טאקע פארוואָס שטייט "כָּכָל הַגּוֹיִם" ?

דער רמב"ן פרעגט עס אויכעט^ל, ווי קומט דאָס עפעס מ'ויל זיך צוגלייכן צו די גוים, מ'זאָל זיך לערנען פון די גוים, פון עוֹשֵׂי עוֹלָה, ער איז [זיך] שטאַרק מתמיה.

מז

ביאור קושיא יב

גם התמנות מלכי "הגוים" הוא הכל מן השמים, אלא שהוא שלא מסטרא דקדושה,

ועל כן הם מכונים בנקל להתאים דעתם לדעת שמים כמו לבחור,

משא"כ במלך ישראל שהוא מצד הקדושה קשה לכוון אל דעת שמים, כי הבעל דבר מתגבר נגד זה

נאָר דאָס קען זיין.

[ביין די גוים איז דאָך אויך מן השמים, טאקע דער רמב"ן זאָגט דאָך דאָס צולט^ט, אפילו די מלכי 'האומות', אַלעס איז מן השמים.

[אָבער] מובן מאליו, דעם, זייערע מלכים, איז נישט מסטרא דקדושה, [נאָר] ס'גייט דורך שרים עליונים, און גאָר אפשר גאָר, טאקע גאָר דורך די סטרא אחרא. על כל פנים ס'איז דאָ דערויף אַן השגחה [מן השמים], און צו דעם קומט מען גרינג צו, די אומות העולם זענען דאָך אויך פון די זעלבע מקורים [הטמאים],

^ל בייטב לב וכלי יקר (לעיל אות כה) לחלק בין לשון "לנו" ללשון "עלינו".

^ל ברמב"ן (יז, יד). והובא לשונו לעיל בהערה יד.

^ט ברמב"ן (יז, טו): שכל מולך על עמים מאת האלקים היא לו, כענין שכתוב (דניאל ד, כט) דִּי שְׁלִיט עֲלָאָה בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וְלָמֵן דִּי יֻצְבָּא יִתְּנָנָה [שאמר דניאל לנבוכדנאצר, שהבורא עליון שולט במלכות בני אדם, ולמי שירצה יתן לו את המלוכה], וכך אמרו אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמי ליה.

גלייכן זיי זיך אויס [דעתם עם דעת השרים שלהם]. 'דעס' וואָס די השגחה גיט זיי, זענען 'זיי' אליין [אויך] 'דערביי', ווייל זיי זענען אליין אויכעט נשפע פון די מקורות הטומאה, אזוי ווי זייער מלך.

מח

אַבער ביי אידן דאַרף מען האָבן [המנהיג והמלך] מסטרא דקדושה, דאַרף מען זיין נשפע פון כח הקדושה, מוז זיין אז זיי זענען מקושר אין קדושה, [מ'זאָל] נאָר וועלן דעם וואָס 'השם יתברך' וויל, דאָס וואָס מ'וויל ע'לינו מ'לך מוז זיין נשפע מן השמים, טאָקע נאָר מן השמים, פון הקב"ה אליין.

אזוי ווי די אַלע ענינים פון אידן זענען נישט אונטער קיין שרים. אַלע ראשי האומות האָבן אַ שר, [און] אידן האָבן נישט קיין שר, [רק הם] חֲלָקוּ וְגוֹרְלוֹ [של הקב"ה], אזוי שטייט דאָך אין פרקי דרבי אליעזר^ב.

מט

איבערדעם אַז דער 'מלך' [האומות] איז מושפע פון זייער שר, און ביי'ן אים איז אויך אזוי [שהוא מסטרא שלהם, ממילא נמצא] זיי 'אייניגן' זיך אויס מיט זייער השגחה, דורך זייערע שרים.

אַבער ביי אידן איז די השגחה נאָר פון בורא כל עולמים אליין, און אויף דעם איז דאָ אַ גרויסן כח היצר, צו דער קדושה קומט מען שווער צו, איבערדעם איז דאָס שווערער [אז] מ'זאָל זיך 'אויסגראַדן', מ'זאָל זיך 'אייניגן' מיט דער השפעה [הבא מן השמים].

ג

וזהו כוונת הפסוק וְאֶמְרָת אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ "כָּכָל הַגּוֹיִם", היינו שאנחנו נכוון ונתאים לדעת שמים מצד הקודש, כמו שהאומות הם מכוונים בנקל לדעת השרים מסטרא שלהם

איבערדעם האָבן זיי געזאָגט [אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ "כָּכָל הַגּוֹיִם"], ס'איז פאַרהאן מ'לך "כָּכָל הַגּוֹיִם", אזוי ווי זיי [הגוים] אייניגן זיך אויס מיט זייער השגחה, זייער השפעה, - [פאַר] זיי איז טאָקע גרינגער, זיי זענען בעצם אזוי [כהשפעה שלהם], ס'איז איין מין, - אַבער על כל פנים, אזוי ווי ס'איז זייער השגחה [אייניג' עם דעתם] אזוי להבדיל - האָבן זיי געזאָגט - מעגן אידן זיך אויך 'אויסגלייכן' מיט דעם ביי זייער מלך, [להתאים] מיט דער השגחה עליונה.

און אידן אַז זיי 'גלייכן זיך אויס' מיט דער השגחה, זיי זענען ביי 'דער' מיינונג און ביי 'דער' שיטה און ביי 'דער' קדושה אזוי ווי אידן ברויכן צו זיין, מושגת פון בורא כל עולמים, איז דאָס אַ שלימות, איז ממילא איז מען שוין "נישט" אזוי ווי די אומות.

נאָר מיט דעם פרט האָט מען געזאָגט "כָּכָל הַגּוֹיִם", אַז אזוי ווי זיי האָבן 'זייער' השגחה [שמכוונים ומתאימים דעתם לדעת ההשפעה דלעילא, כן יהיה להבדיל אצל ישראל להיות מקושר עם שורש הקדושה, ולהתאים דעתם לדעת שמים].

^ב בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד): רבי שמעון אומר, קרא הקדוש ברוך הוא לשבעים מלאכים הסוככים את כסא מלכותו, ואמר להם, באו ונרד ונכלל את שבעים גוים. והפילו גורלות ביניהם, שנאמר בהנחל עליון גוים, ונפל 'גורלו' של הקדוש ברוך הוא על אברהם ועל זרעו, שנאמר כי חלק ה' עמו (האזינו לב, ט) וכו'. ומנה מלאך על כל אמה ואמה, וישאל נפל ב'חלקו' ו'חבלו', ועל זה נאמר כי חלק ה' עמו [עקב חבל נחלתו].

נא

ביאור הפסוק: **כִּי כָל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וְאַנְחָנוּ נִלְךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ**
לעיתיד יהיה בנקל גם לנו לכוון ולהתאים אל דעת שמים,

כעין שהוא להבדיל אצל האומות עתה שדעת אנשי הארץ מתאים לדעת שרי מעלה שלהם

[ובדרך זה מתפרש ג"כ נבואת מיכה שיתקיים באחרית הימים]. **אָזוּי ווי מ'זאָג מיר** (בתפלת שחרית קודם שיר של יום), **כִּי כָל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וְאַנְחָנוּ נִלְךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ** (מיכה ד, ה). [וצ"ב האיק אפער לומר איזה דמיון בין קודש לחול?].

[אבל לפי הג"ל] **איז אויכעט אָזוי** (די כוונה).

זיי [כָּל הָעַמִּים] **קענען זיך 'גלייכ'ן מיט'ן יסוד פון זיי, וואָרן זיי זענען פון איין שורש], זיי זענען 'פאראייניגט'** [שרשם בשמים והאומה בארץ], **ס'איז נישט קיין שווערע זאך.**

אָבער ביי 'אונז', [וְאַנְחָנוּ] בְּשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִלְכֵּי (תהלים כ, ח), **ביי אונז דאָרף מען צו דעם אָן 'עבודה קשה', ס'זאָל זיין [א] 'תיקון הדור', אָז מ'זאָל זיין 'דבוק ומקושר' אין דער השגחה.** [ולזה אמר מיכה דלעיתיד לבוא כשיהיה התיקון השלם, נזכה גם אנו בניקל לילך כולנו יחד בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ כמו כָּל הָעַמִּים שהם הולכין עתה לדרכם בניקל, ורק בפרט זה הוא הדמיון להעמים].

נב

ביאורי הקושיות במצות מינוי שופטים

ביאור קושיא ח

ענין פרשת השופטים שייך בכל זמן, שדעת הציבור בבחירת שופטים ומנהיגים יתאים עם דעת שמים [וזה רמז 'אָשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נתן לך', וקאי על 'שפטים וְשֹׁטְרִים']

לְאָמִיר זַעֲן. דָּאָס זעלבע וועל מיר צוקומען [לפרש ענין מצות] **שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים.**
שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים איז דאָךְ **אויכעט** [התמנות שלהם] **מיט דער השגחה** [משמים, שהרי כל התמנות משמיא קא מוקמי ליה. וזה רמז אומרו 'שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים' תתן וגו' "אָשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נתן לך" והוא כעין הלשון "אָשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בו" האמור בפרשת המלך].
און דער 'עולם' דאָרף צו זיין 'דערביי', אָז מ'זאָל וועלן דאָס אמת'דיגע,
ס'זאָל זיין "לא תוכל" לַתְּ עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי [וענין זה הוא שפיר דבר השייך בכל זמן] (בבחינה האמור לעיל אות מג).

נג

ביאור קושיא ט

מינוי השופטים הוא מִצְוָה רק כשדעת הציבור מכון לרצון ההשגחה ושורש הקדושה, ולכן לא נצטווין על זה בזמן הגלות כשאין הדור בשלימות

[ולכן] **דער "מינוי" השופטים קען נאָר זיין** [כשדעתם מתאים לדעת שמים, ועל כן] **דאָס איז אויך 'נישט אַלעמאַל' קיין מצוה, וואָרן מ'ווייסט נישט ווען** [אנו במדריגה כזה] **אָז ס'איז דער "דעת הציבור" איז אייניג מיט'ן "דעת פון דער השגחה",** [ואם הציבור הוא במצב] **אָז מ'זאָל זיין דערביי, אָז מ'פאַרדאַרבעט זיך נישט** [באופן] **אָז מ'זאָל האָבן אַנדערע רצוניות וואָס ס'איז נישט פון דער שורש הקדושה, וואָס ס'שטימט נישט מיט די השגחה עליונה.** [ואם הציבור אינו בבחינה כזה] **איז דאָס אַ 'מניעה' טאַקע צו דעם מינוי 'השופטים' אויכעט** [כמו אצל מינוי המלך, ולכן אי אפשר לצוות על זה בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, ואין יודעים אם הציבור הם במדריגה הראויה לזה].

ביאורי הקושיות בפרשת כי יפלא ממך

ביאור קושיא ז

בפרשת כי יפלא, מרומז העצה גם על "בזמן הזה"

אפשר קען גאָר זיין [בדרך רמז בפרשת כי יפלא וגו'], מ'קען אפשר דאָ מרמז זיין, ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט.).

כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' דברי ריבת בשעריך. קען זיין אין דעם איז גאָר מרמז די תורה הקדושה [העצה הנכונה אף כשאין בית המקדש קיים]. ס'איז דאָ ע' פנים לתורה, דברי תורה כפטיש יפצץ סלע^{מא}, מראה פנים לכל צד^{מב}, ס'ווייזט אסאך בחינות.

דאָס פשוט איז אמאָל וקמת ועלית אל המקום [כפשוטו, דקאי על זמן המקדש]. נאָר אזוי ווי כ'האב פריער געפרעגט [בקושיא ז] וואָס טוט מען בחורבנה ווען ס'איז נישטאָ קיין מקדש, קיין כהן, און קיין סנהדרין, [ועל כן יש לפרש זאת באופן שירמז על בזמן הזה].

נה

בייטב לב: דברי ריבת קאי על מלחמת היצר

נאָר ס'שטייט אין ייטב לב^{מג} טאָקע, דברי ריבת גייט ארויף אויפ'ן [מלחמה ומריבה עם] יצר הרע, ער איז דער ריב, וואָרן ער איז גאָר דער בעל הריב פון יעדן איד.

נו

ביאור קושיא א-ב

כי יפלא "ממך" קאי על כל אדם בפרטיות, ודברי ריבות "בשעריך" היינו בארץ ישראל מקום הקדושה, ורומז על זמן הזה שגם שם א"א למצוא דבר אמת, שיש גם שם דברי ריבות דהיינו בלכול היצר הרע

איבערדעם קאָן זיין, דער פסוק דאָ איז אפשר טאָקע דאָס מרמז [על מלחמת היצר], כי יפלא "ממך" דבר למשפט, 'דר' [בפרטיות] וועסט נישט וויסן וואָס דו האָסט צו טאָן [מחמת בלכול היצר], בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע, [שלא תדע מה שעליך לעשות] מ'זאל פאַררעכטן אַ נגע [מפגעי ונגעי הזמן, ולא תדע] וועלעכע נגע איז טמא און וועלעכע נגע איז טהור, פון וועלעכע נגע זאל מען אַנטלויפן און פון וועלעכע נגע זאל מען נישט אַנטלויפן, מ'וועט נישט וויסן וואָס צו טאָן. לכאורה איז דאָך די עצה [וקמת ועלית אל המקום, וכמו שדרשו רז"ל מלמד כין המקום גורם^{מד}, די סנהדרין אין לשכת הגזית.

^{מא} ד'קדתיב (ימי' כג, כט) ה'לוא כה דברי קאש נאם ה' וכפטיש יפצץ סלע.

^{מב} במד"ר (ויגש צג, ג - לגירסת רש"י): דבר דבר על אפניו (משלי כה, יא), מה אופן מראה פנים לכל צד, כך דברי תורה מראין פנים לכל צד. - ובסנהדרין (צג:) פירש"י מראה פנים, שמביא ראיה לדבריו. וברש"י פרשת וישלח (לג, כ) כתב הלשון, דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים.

^{מג} בייטב לב (בפרשתו, ד"ה כי יפלא), כי יפלא ממך דבר למשפט, היינו דבר הנצרך למשפט של מעלה, היינו מצות חשובה שנצרך טרם בא המשפט השופט. בין דם לדם וגו' בשביל דברי ריבת בשעריך, היינו ריב ומלחמת היצר אשר בשעריך ובקרבך, וכמאמרם ז"ל (ברכות ז:) קשה מריבה בתוך ביתו של אדם, היינו בפנימיותו, יותר ממלחמת גוג ומוגוג וכו', כי איבי איש אנשי ביתו, פנימיותו יצרו ממעליו הפנימים וכו'. ועיי"ש שהאריך בדברי מוסר והדרכה.

וואָס טוט מען אָבער אַז דאָרט איז אויך נישט גוט, אין מקום הקדושה [בירושלים וארץ ישראל] דאָרט איז הערשט "דְּבָרֵי רִיבָת" [דהיינו בלכול המוחות שבא מהיצר הרע]. דאָרט [בארץ ישראל] איז אָנגערופן "בְּשַׁעְרֶיהָ". [וכדמצינו בפסוק] שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָהּ "בְּכָל שַׁעְרֶיהָ", שעריך ווערט אָנגערופן, זאָגט דער רמב"ם (מזבא לעיל אות י ובהערה ו) דאָס גייט אַרויף אויף "ארץ ישראל", דאָרטן ברויך מען צו געבן בכל שער ושער, [ועל זה נאמר] "שַׁעְרֶיהָ" אָשֶׁר ה' אֱלֹקֶיהָ נָתַן לָהּ.

איבערדעם פֿי יִפְלֵא "מִמֶּךָ" דְּבָר לְמִשְׁפָּט, דו וועסט נישט וויסן וואָס דו האָסט צו טאָן, איי דו זאָלסט גיין למקום המקדש גבוה [משאר המקומות], למקום המקדש, בארץ הקדושה, [אבל שם] איז דאָך אָבער דְּבָרֵי רִיבָת "בְּשַׁעְרֶיהָ", אַז דאָרט איז אָבער אויך דְּבָרֵי רִיבָת, טאָקע "בְּשַׁעְרֶיהָ" בשער הארץ, דאָרט איז ווייטער, דאָרט איז הערשט "דְּבָרֵי רִיבָת", [ממילא] קען מען דאָרט אויך נישט געוואויר ווערן דעם אמת, וועסטו ווייטער נישט וויסן, נו וואָס טוט מען 'דאָך'.

נז

די תורה הקדושה האָט געגעבן אַזויפיל אַ שטיקל עצה [ו'קמת' ועלית אל המקום וגו' 'ובאת' וגו' 'ודרשת' וגו', כדיבואר לקמן], מ'דארף אָבער אויך זיין 'דערביי'.

נח

הקדמה לביאור קושיא ג-ד-ה

אפשר למצוא קדושת ארץ ישראל בכל מקום

בגמרא ברכות: כיון דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, היינו דאהני להו

[ייתבאר על פי וואָס] ס'שטייט, די גמרא^מ זאָגט [נאמרו ליה לרבי יוחנן] איכא סְבִי בְּכָבֵל, [תמה ואמר] לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וגו' "עַל הָאֲדָמָה" [פתיב] (עקב יא, כא), הָאֵט מען אים געזאָגט אַז מְקַדְמֵי וּמַחֲשָׁכֵי לְבִי כְּנִשְׁתָּא [אמר] הֵינֵנו דְּאֵהֲנֵי לָהּ.

נט

ומפרש במהרש"א: בבתי כנסיות יש קדושת ארץ ישראל על שם העתיד כשיקבעו שם,

ושפיר נקרא "עַל הָאֲדָמָה" גם בחוץ לארץ

פרעגט דאָרט דער מהרש"א, די קשיא איז דאָך ווייטער "עַל הָאֲדָמָה כתיב", וואָס האָסטו געענטפערט אַז מ'האָט זכותים, האָט מען דען נישט געוואוסט אַז די סְבִי בְּכָבֵל האָבן זכותים, נאָר די קשיא איז דאָך ס'שטייט אָבער 'דאָך' נאָר "עַל הָאֲדָמָה", נו וואָס האָסטו געענטפערט דעם זכות פון "מקדמי ומחשכי".

^מ בגמרא עבודה זרה (נ:): ארבעים שנה עד לא חרב הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות [מקום בהר הבית ו"חנות" שמו. רש"י]. למאי הלכתא? אמר רב נחמן בר יצחק שלא דנו דיני נפשות. מאי טעמא, כיון דחזו דנפישו להו רוצחין ולא יכלי למידן, אמרו, מוטב גללי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו, דכתיב (דברים יז, י) וְשִׁשִּׁיתָ עַל פִּי הַדִּבָּר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, מִלִּמַּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם. – וכתבו התוספות, דלגבי דיני נפשות לא איקרי "מקום" אלא לשכת הגזית, שהיתה חציה בקודש וחציה בחול, משום דבעינן סנהדרין סמוך לשכינה וכו', ולפיכך גלו וישבו בחנות, אף על פי שחנות עצמו היה בהר הבית, מכל מקום לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית.

^מ בגמרא ברכות (ח:): אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סְבִי בְּכָבֵל. תמה ואמר לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וגו' עַל הָאֲדָמָה כתיב (דברים יא, כא), אבל בחוץ לארץ לא, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר, היינו דאהני להו.

זאָגט דאָרטן דער מהרש"א, - און די זעלבע שטייט אין הגהות יש נוחלין אין של"ה הקדוש (מס' תמיד נר מצוה, אות יג), - ווייל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו בארץ¹⁰¹, איבערדעם "על שם העתיד", די אלע בתי מדרשות האָבן אויך 'היצט' דעם קדושת הארץ, הייסט דאָס אויך "על האַדמָה".

ער [רבי יוחנן] האָט געפרעגט לָמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם עַל הָאָדְמָה [כתיב], האָט מען געזאָגט מקדמי ומחשכי "לבי כנישתא", הייסט עס עַל הָאָדְמָה.

ממילא אַז מ'איז מקושר [בעסק התורה בבתי מדרשות, אל מקום המקדש] על שם העתיד, האָט מען [גם היום] די 'השפעה' פונעם 'מקום הקדושה'.

ס

בח הסנהדרין וצדיקים הקודמים אפשר למצוא בכל מקום

בבני יששכר: כשיש שם בח "הכוחות" של הצדיק, נחשב כאילו הצדיק הוא שם בפועל

אַזוי שטייט דאָך דאָרטן [במתן תורה], דער בני יששכר זאָגט¹⁰², [על הא דאיתא במדרש] ס'איז געווען ווען משה רבינו איז געקומען מקבל זיין די תורה [ועלה למרום], צר הקב"ה קלסתר פניו [של משה] כשל אברהם אבינו, און ער האָט זיי געזאָגט [למלאכי השרת] לא זהו שירדתם ואכלתם אצלו?.

פרעגט ער [הבני יששכר] די קשיא, האָט מען עפעס חלילה געזאָגט זיי ליגנט פֿשָׁמִים? ס'איז דאָך 'נישט' געווען אברהם אבינו, נאָר צר קלסתר פניו, האָט מען שוין געזאָגט [לא זהו] שירדתם [אצלו], אַז ער איז דאָס אברהם אבינו, און אי אתם מתביישין הימנו.

זאָגט דער בני יששכר [לפרש בהקדם], ס'שטייט (רות ג, ג) וואו נַעֲמִי האָט געזאָגט פֿאַר רות'ן וַיִּרְדָּתִי [הַגֵּרָן] עִמָּךְ, אִיךְ וועל מיט דיר גיין, [כתיב שם] אַ קרי מיט אַ כתיב, [הקרי] וַיִּרְדָּתִי, און [הכתיב] וַיִּרְדָּתִי.

דער מדרש זאָגט דאָרט (רות ובה ה, יב) זכותי תרד עמך, כָּאָטש זי [נַעֲמִי בעצמה] איז דאָך נישט מיטגעגאַנגען אַהין, נאָר ווייל איר "זכות" איז מיטגעגאַנגען, הייסט דאָס ווי גלייך זי איז מיטגעגאַנגען.

¹⁰¹ בגמרא מגילה (כט): תניא, רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר (ירמ' מו, יח) כִּי קְתֹבָרוּ בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל בָּיִם יְבֹאוּ, והלא דברים קל וחומר, ומה תְּבוֹר וְכַרְמֵל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה, על אחת כמה וכמה.

¹⁰² במדרש (שמו"ר כח, א): באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטורין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם.

ובבני יששכר (סיון ב, ב) כתב על זה: הנה מהראוי להתבונן האִיךְ סלקא דעתך שיאמר הקב"ה למלאכים שזהו אברהם, וזה היה משה. ועוד הנה התחיל שהיה קלסתר פניו דומה לאברהם, ואחר כך אמרו שאמר הקב"ה למשה בזכות אברהם.

ונראה לפרש דחידא מתורצת ביך חבירתה, דהנה נעמי כשנתנה עצה לרות וַיִּרְדָּתִי הַגֵּרָן, דרשו חז"ל זכותי תרד עמך וכו', דהכתיב הוא וַיִּרְדָּתִי וְהָקִרִי וַיִּרְדָּתִי, ותרומיהו קשוט, כי זכות של נעמי הלך עמה, והוה כמו שיעור קומתה ממש, דהנה נעמי אמרה וַיִּרְדָּתִי הגם שהיא היתה בביתה, הבן הדבר. ולפי זה יונח לך גם ככאן, כיון שזכות אברהם עלה עם משה, הנה היה שם קומת אברהם ממש, וְהָ אֱלִיקִים אמת אמר לא זהו שאכלתם אצלו, ולמשה הודיע אמתת הענין, כי זכות אברהם עלה עמו, והוא שיעור קומת אברהם ממש.

איבערדעם איז רעכנט [מה שאמר למלאכי השרת לא זהו שירדתם ואכלתם אצלו ואי אתם מתביישין הימנו]. מ'האָט אים [למשה] צוגעגעבען די "זכותים" פון אברהם אבינו, האָט מען שוין געקענט זאָגן אויף אים [אַז] ער איז "אברהם אבינו", [כמו שאמרה נעמי "וירדתי", בזמן שהיה רק] זכותי תרד עמך. אזוי שטייט אין בני יששכר. (המשך הביאור עפ"י דברי הבני יששכר לקמן אות סג)

סא

ביאור קושיא ג-ד

"וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם, שְׂתַעֲלֶה וְתִתְעַלֶּה אֶל מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ אִם בְּשָׁעָה שֶׁאֵתָהּ "קָם" וְעוֹמֵד שָׁם בְּמִקְוֶמְךָ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְכִדְבָרֵי מוֹהֲרֵשׁ"א דָּגַם שֶׁם נִקְרָא "עַל הָאֲדָמָה" איבערדעם, די תורה הקדושה זאָגט: ס'שטייט פֿי יִפְּלֹא מִמֶּךָ דְּכָר לְמִשְׁפָּט, אַז ס'וועט זיין דְּכָרִי רִיבֵת בְּשַׁעְרֶיךָ (והכוונה כדלעיל אות נו).

זאָגט ער [בתורה, דהעצה לזה הוא] "וְעָלִיתָ", דאָרט וואו דו "בלייבסט שטיין" (עיין קושיא ד), 'דאָרט' זאָל זיין "וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם". אין בית הכנסת און אין בית המדרש. דאָס הייסט דאָךְ אויך "עַל הָאֲדָמָה" (כדלעיל אות נט בשם מהרש"א). איבערדעם זאָגט ער פריער [לשון מיותר וקמץ], טאָקע ווייל אפילו ווען דו וועסט נישט "גיין", נאָר "וְעָלִיתָ" [במקומך], דו קאָנסט 'אָהִינ' צוקומען [ועלית אל המקום וגו'] 'דאָרטן' וואו דו שטייסט, דו גייסט אויפן מקום המקדש אויפ'ן פּלאַץ, און דאָרט וואו דו שטייסט וועט זיין וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם. זאָגט ער [ברמז על זמן הזה] "וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'."

סב

ביאור קושיא ה

"וְכָתָהּ" אֶל הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים, שְׂתַעֲוֹר וְכֹתֵם הַצִּדִּיקִים הַקְּדוּמִּים, וְיֵהָא נַחֲשָׁב כְּאִילוֹ הֵם אַצֶּלךָ וְאֵתָהּ בֵּא לָהֶם "וְכָתָהּ" אֶל הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים [הסנהדרין וצדיקים שהיו בדורות הקודמים], די 'זכותים' [שלם] זאָלן מוּשָׁפֶע זיין, [וְיִתְקַשֵּׁב כְּאִילוֹ הֵם אַצֶּלךָ מִמֶּשׁ (וכדלעיל אות ס בשם הבני יששכר), וזהו שאמר] אֶל הַכֹּהֲנִים וְאֶל הַשֹּׁפְטִים [שבימים הקודמים] אֲשֶׁר יִהְיוּ [שם אצלך] "בְּיָמֵם הָהֵם" [של עכשיו]^{מח}.

סג

הקדמה לביאור קושיא ו

אבל עיקר העצה לזכות לזה, הוא ע"י תפלה להשי"ת להראותך דרך האמת, ולחפש האמת בדרך צדיקים הקודמים, נאָר אָבער, מ'ווייסט דאָךְ ווייטער נישט, מ'איז דאָךְ דאָס נישט מרגיש, מ'קאָן דאָךְ ווייטער [נישט וויסן], מ'האָט נישט וועמען צו פרעגן. מוז מען בעטן דעם באַשעפער !

מ'לעבט דאָךְ נאָר "בזכותם" [של הצדיקים ומאורי הדור בדורות הקודמים], נאָר בזכות 'הראשונים' [איין] וואָס מ'האָלט זיך אויף אין גלות [בני אידישקייט, דאָס איז נאָר ווייל] 'זייער' כח דאָס איז מגין.

[ועל כן יש להתפלל ולדרוש מה', אַז] דער בורא עולם זאָל העלפן, מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זיך מַדְבֵּק זיין און מ'זאָל גיין אין 'זייערע' דרכים, מ'זאָל נישט מְשַׁנָּה

^{מח} או הכוונה כפשוטו, דאשר יהיה בימים ההם, מתפרש על הכהנים והשופטים שבדורות הקודמים.

זיין וועיז יגין עליך זכותם ויהא נחשב כאילו הם אצלך ואתה שואב מדעת קדשם, ואם תחפשנה ככסף אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא, ובזה יתקיים עצת הכתוב "ובאת" אל הכהנים וגו' בימים ההם].

(המשך ביאור הכתוב באות ע)

סד

עיקר העצה לחפש את הדרך של צדיקים הקודמים

דער אמת, 'דאָס' איז טאַקע דער עיקר עצה, אַז מ'גייט אינעם דרך פון די פריערדיגע. מ'דאַרף "זוכן" וואָס ס'שטייט [בספרים פון] פריער. [ולהשגיה ולשמור] אַז חלילה, אַז ס'איז נישט קיין השתנות, אַז מ'איז נישט מְשַׁנָּה [מדרך האבות].

סה

ביאר הפסוק בפרשת ראה: אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיף

ממה שאמרתי בס"פ פרשת ראה

לכאורה יש להבין כוונת הפסוק, וכי איזה חילוק יש בין עבודה זרה וְשֵׁנָה או חֲדָשָׁה שלא היה ידוע לאבותינו ווי כ'הָאָב 'יענע וואָך' געזאָגט - טאַקע ביי 'ש'ל' סעודות' (פרשת ראה תשי"ג) - פשט, אויף (ראה יג, ז) כִּי יִסִּיתָּךְ אֲחִיךָ בֵּן אִמֶּךָ וגו' אֲשֶׁר כָּנַפְשָׁךְ בַּסֶּתֶר לֵאמֹר, נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים "אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיף". [שהמסית אומר] אַז ס'איז "ניי", ס'איז אַן עבודה זרה וואָס דיינע עלטערן האָבן אויך נישט געוואוסט. [ולכאורה יש להבין] וואָס איז אַ חילוק ביי עבודה זרה צי האָבן יאָ געוואוסט די עלטערן [אָדער נישט], צי אַ 'נייע' עבודה זרה צי אַן 'אלטע' עבודה זרה, ס'איז דאָך אַלעס אייניג [אסור].

סו

באור החיים הקדוש: כִּי יִסִּיתָּךְ אֲחִיךָ וגו' "בַּסֶּתֶר", שלא יגלה לך שכונתו להסית אותך לעבודה זרה, רק יאמר דברים מוסתרים שתכליתם הוא לאמר נלכה ונעבדה וגו'

דער אור החיים הקדוש זאָגט פשט [על אומרו "בסתר", כדלקמן], און ס'איז אויך שווער^{מט}, כ'וועל נישט מאריך זיין.

סז

קען זיין², דער אור החיים הקדוש זאָגט [בפירושו הכתוב] כִּי יִסִּיתָּךְ [אֲחִיךָ] בֵּן אִמֶּךָ וגו' "בַּסֶּתֶר", וואָס הייסט ער וועט דיך צורעדן "בַּסֶּתֶר". גיט ער צו פאַרשטיין, אַז מ'גייט אָנרעדן, אַז מ'זאָגט אים אויס "איך וויל דיך צורעדן צו עבודה זרה", קען מען אים נישט צורעדן, וואָרן דער איד וואָס גייט אין דְּרָכֵי ה', אַז מ'זאָגט אים [דאָס וואָרט] "עבודה זרה", וועט ער זיך שוין פון אים דערשרעקן, ער וועט נישט אָנהייבן צו גיין [ולא יתחיל לשמוע דברי המסית]. נאָר וואָס דען, מ'זאָגט נישט אַזוי, [נאָר] מ'זאָגט 'באָהאַלטענע' דיבורים, מ'זאָגט 'אַזעלעכע' ווערטער [וואָס] מ'ווייסט נישט אַז אין דעם ליגט עבודה זרה. אַזוי ווי ער גיט דאָרט צו פאַרשטיין.

^{מט} כדלקמן אות סח, דאס דבריו הם בסתר, אם כן מהיכן נדע להשמר ממנו ולקיים לא תאבה לו ולא תשמע עליו.

² ליישב ב' הקושיות, הן ביאור אומרו "אשר לא ידעת אתה ואבותיך", והן אומרו "בסתר" כפירוש האוה"ח הק', דקושיא חדא מתורצת בחברתה, כמו שיתבאר.

[וכוונתו כגון] מ'הייסט אים גאָר אפשר, ער זאָל [זיך] מִדְבֵּק זיין אין אַזעלעכע [מענטשן] וואָס זיי דינען עבודה זרה, אָדער אַנדערע זאַכן.
ער [המסית] זאָגט נאָר "בִּסְתֵר". נאָר [הכתוב מודיע לנו, אַז] ס'לאָזט זיך אויס דערפון [לבסוף], ער כאַפט שוין יענעם אַריין נִלְכָּה וְנַעֲבָדָה וגו'.
[עד כאן דברי האור החיים הקדוש].

סח

לפירוש האור החיים הקדוש בפסוק "בסתֵר", יוקשה לכאורה דאם כן דמיירי כשאין המסית מגלה כוונתו האִךְ נרע שהוא מסית לעבודה זרה, ושעליו אמרה תורה לא תאֲכִּיחֵהוּ לוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו
לכאורה איז טאַקע אַ גרויסע קשיא [לפירוש האור החיים הקדוש, האִךְ ידע להשמר ממנו].

אַז ס'איז בִּסְתֵר, נו "בִּסְתֵר" איז דאָךְ עס טייטש [אַז] יענער [המוסת] ווייסט נישט, נו די תורה האָט געזאָגט (שם, ט) לֹא תִאֲכִּיחֵהוּ לוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וגו', וְלֹא תַחֲמַל, וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו, וויאָזוי ווייסט מען "נישט צו וועלן", אַז מ'ווייסט נישט [שכוונתו לומר נלכה ונעבדה וגו', והלא] 'אַנזאָגן' קאָן מען [נאָר אויף] אַ זאָךְ וואָס מ'ווייסט [להשמר מזה].

וויבאַלד אַז דער פסוק זאָגט [אַז] ער וועט דיך אָנרעדן בִּסְתֵר, דו וועסט נישט וויסן, ער זאָגט נישט וואָס, [לפי זה קשה דלכאורה] מ'דאַרף דאָךְ נאָר אַנטלויפן פון אַ שלעכטע זאָךְ וואָס ס'איז "עבודה זרה" דערין, ס'איז נישט גוט, אַז ס'איז אָבער באַהאַלטן ווייסט מען דאָךְ נישט [שטומן בדבריו ענין עבודה זרה], נו וויאָזוי 'זאָגט מען אָן' לא תִאֲכִּיחֵהוּ לוֹ וגו' וְלֹא תַחֲמַל עָלָיו.

סט

וביאתי רלוות הקדימה תורה "אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָּ אֹתָהּ וְאֶבְתִּיךָ", והתורה נתנה עצה איך לידע להשמר ממנו, שאם יאמר לך אדם לילך בדרך שאבותיך לא ידעו מזה, אז תרע שהוא מסית ומדיח ולא תאֲכִּיחֵהוּ לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו
[ופירשתי דלזה] האָט דער פסוק געגעבן אַ שטיקל עצה, אַז ער וועט דיר זאָגן אַ זאָךְ "אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָּ אֹתָהּ וְאֶבְתִּיךָ", אַז "דיינע עלטערן האָבן נאָךְ פון דעם נישט געוואוסט", [מזה תדע נאמנה, כי באם] אַז דיינע עלטערן זענען נישט געגאַנגען דעם וועג, איז דאָס שוין נישט גוט, דאַרפסט דו אַנטלויפן! לא תִאֲכִּיחֵהוּ לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו!

אַז ער וועט דיר זאָגן "דיינע עלטערן האָבן נאָכנישט געוואוסט פון דעם", ס'איז נאָכנישט געווען דעמאָלטס, זיי האָבן נאָכנישט געזען דאָס, דעם וְכֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת [אֲשֶׁר דִּבֶּר] אֱלֹהִים (דברים יג, ג), וכדומה אַנדערע זאַכן, זאָלסטו שוין אַנטלויפן! דאַרפסט דו שוין אַנטלויפן, פון דעם אַליין [תדע כִּי] לא תִאֲכִּיחֵהוּ וְלֹא תִשְׁמַע.

[עד כאן ממה שאמרתי בס"ג פרשת ראה].

ע

זאָגט די תורה [בפרשתן], און אַז דו וועסט נישט מִשְׁנֶה זיין [און זיך] נישט רירן פון די "פריערדיגע", טרעפט מען [האמת], אין די תורה הקדושה און אין דברי נביאים, דאָרט קאָן מען טרעפן דעם אמת, [בתנאי] אַז מ'זוכט דעם אמת.

לשון שופטים תשי"ג קדשו לא

איבערדעם אַז מ'האַט נישט פון וואו געוואויר צו ווערן [תדרוש בתורה הקדושה ובדברי נביאים].

עא

ביאור קושיא ו

"וְדַרְשָׁתָּ מִן הַשִּׁי"ת, שְׁתַּחֲפֹשׂ דרך האמת, ותתפלל להשִׁי"ת להראותך דרך האמת של הצדיקים הקודמים [וואו "וְהִגִּידוּ" לך הצדיקים הקודמים אַת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט בדרך האמת]

לאָמיר זען, דאָס קאָן זיין דאָס איז דער פשט [בפרשתן].
[שאמר הכתוב] "וּבְאֵת" אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשִּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם [הכוונה כנ"ל באות סב באורך].

[איין] וויאָזוי וועסטו קומען צו זיי, זיי זענען דאָך שוין נישטאָ פון די פריערדיגע?

זאָגט ער נאָר "וְדַרְשָׁתָּ", אַז דו זאָלסט 'בעטן' השם יתברך, און זאָלסט 'זוכן' דעם אמת [כנ"ל אות סג] ^א.

נישט פון זיי [מן הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם תדרוש, נאָר] דאָס איז אַן עקסטערער מאמר, נישט פון 'זיי' 'וְדַרְשָׁתָּ'. 'וְדַרְשָׁתָּ' דאָס איז גאָר פון השם יתברך.

עב

ביאור המשך הכתוב "וְהִגִּידוּ" לך אַת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט

(ער אחר אות עח)

[וסיים הכתוב, דעמאָלט] וועט זיין "וְהִגִּידוּ" לך אַת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט [כי הם, הצדיקים הקודמים, יגידו ויורו לך את דרך האמת בזכותם ובכח קדושתם, כדלקמן].

עג

גם הודעה בכתב נקרא בלשון "אמירה" והגדה, ולכן מה שאנו מוצאים את דרך האמת בדברי הצדיקים הקודמים שבספריהם הק', זה נקרא בשם "הגדה" שהם מגידים לנו את דבר המשפט

דאָס [וואָס מ'טרעפט אין די פריערדיגע] ווערט דאָך אָנגערופן [בלשון אמירה הגדה, ושייך על זה לשון] וְהִגִּידוּ לָךְ.

אַזוי ווי ס'שטייט "וַיֹּאמֶר" [והכוונה] על ידי כתב.

ס'איז דאָ אַ פלוגתא אין מדרש ^ב [בפסוק] וַיֹּאמֶר [אַל מִשָּׁה] אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ. שטייט "וַיֹּאמֶר", [ופליגין] צי על ידי "שליח" צי על ידי "כתב".

דעם וואָס מ'טרעפט אין די פריערדיגע, וואָס 'זיי' האָבן איבערגעלאָזט [בספריהם הקדושים], דאָס איז אַן "הגדה", [ועל זה נאמר "וְהִגִּידוּ" לך] 'זיי' וועלן 'זאָגן', דאָרט קאָן מען טרעפן.

עד

וואָרן דער אמת, אין דער תורה הקדושה [ובספרי חכמינו ז"ל וצדיקי אמת] קאָן מען טרעפן דעם דרך האמת, נאָר מ'דארף אים וועלן 'זוכן'.

^א כנראה הכוונה דבתיבת "וְדַרְשָׁתָּ" רמזו ב' ענינים, א' מלשון דרישה ובקשת תפלה [בעטן], והיינו להתחנן אל ה', וכדרך הכתוב "דַּרְשׁוּ" ה' בַּהֲמִצָּאוֹ (ישע' נה, ו), והב' מלשון דרישה וחקירה, והיינו שתחפש ותחקור [זוכין] אחר דרך האמת.

^ב במדרש רבה (יתרו כו, ב) וַיֹּאמֶר אֵל מִשָּׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ, רבי יהושע אומר שלח לו ביד 'שליח', רבי אליעזר אומר שלח לו 'אגרת'.

ובתנחומא (יתרו, ו) וַיֹּאמֶר אֵל מִשָּׁה, מי אמר למשה, לא היה יכול [יתרו] לבוא אצל משה, מה עשה, כתב אגרת וקשרה בחץ, וירה ובא החץ אצל משה וקרא אותה משה וכו'.

און טאקע אַזוי ווי כ'האָב פריער געזאָגט (באות לה) [בפירוש הפסוק] הַנִּמְצָא כָּזֶה, ס'איז גיווענדט 'וועם' מען 'זוכט'.

אין מצרים זענען זיי געוועזן טמאים, זיי וועלן נישט טרעפן קיין איש אלקים. אַז אַ מענטש מ'גייט זוכן מיט טומאה, נישט מיט אמת, טרעפט מען נישט דאָס ריכטיגע.

עה

איבערדעם זאָגט דער פסוק "וּבָאָתְךָ אֶל הַכְּהֲנִים, אַז דו וועסט קומען צו 'די' [להצדיקים הקודמים], דו וועסט גיין דעם 'דרך', אפילו ווען דו מיינסט [שאי אפשר להגיע ולהתדמות אליהם], און אפילו ווען מ'קאָן [באמת] נישט צוקומען מ'זאָל זיין אַזוי ווי זיי, נאָר אַז מ'זאָל צוקומען [על כל פנים] צו דעם "דרך", מ'זאָל זיין [בכלל] כל ההולך "בדרכי" אבות",²² [בדרכם] פון די פריערדיגע, [על פין] דעת אבותינו ודעת רבותינו.

עו

בח הדיבור של צדיקים נשאר פֿאַריר העולם

איבערדעם זאָגט אונז דער פסוק, אַז "נִקְמָתְךָ" [במקומך, ושם] וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם וגו', "וּבָאָתְךָ אֶל הַכְּהֲנִים וגו' וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם. און דורך "וְדִרְשָׁתָּ" [שתבקש מהשי"ת שיורה לך דרך האמת, ואז הם הצדיקים הקודמים] "וְהִגִּידוּ לָךְ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט. זייערע דיבורים זענען נאָך דאָ בעולם. זייער'ס אַ דיבור ליגט אויף אייביג. דאָס ליגט אין אָריר.

ס'איז נתפשט בכל העולם, ס'איז געגאנגען מסוף העולם ועד סופו. על פי פשטות אין 'טבעיות' זעט מען דאָך אויכעט שוין היינט, אַז אַ דיבור האָט אַ ממשות, מ'קאָן דאָס הערן [אפילו שפעטער, ובשאר מקומות]. אַזוי ווי די חכמי הטבעיים זיי 'נעמען אויף' די דיבורים און מ'הערט עס 'בכל העולם'. קאָן מען פאַרשטיין [גם בשכל אנושי], "דברי נביאים" דאָס האָט [אָוודאי] בוקע געווען פֿאַריר, און ס'ליגט נאָך די ממשות אין אָריר. דברי התורה, און דברי נביאים, אַלע דברי אמת, און דברי חכמינו ז"ל.²³ די דיבורים, דאָס ליגט אין אָריר על פי פשטות אויכעט, דער כח הקדושה. מ'דאַרף עס נאָר די זכיה האָבן צו 'הערן'.

²² ע"פ מדרש (מובא בישמח משה עקב) מי שחולך בדרכי אבות, אני מתקומם עליו בזכות אבות. ומקורו בבר"ר (ע, ד) ויאמר יצחק אלקי אבי אברהם ואלקי יצחק. הא לעשו לא? אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו, מי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו. ורבינו היה רגיל להזכיר מאמר זה בדרשות הושענא רבה בלשון זה: כל ההולך בדרכי אבות מזכירין לו זכות אבות.

²³ עיין דברי יואל (כמדבר, עמוד 20) וז"ל, הדיבור יש לו כח חזק מאוד, דדיבור אמיתי בוקע רקיעים, ואם בעזר הבו"ת זוכים לומר דיבורים אמיתיים, מתחשבים באותו הדיבור בכל מקום ובכל זמן. ובאמת כל הכח וההתחזקות שלנו בדור שפל ואפל הלזו, הוא בזכות שמוציאין דיבור אמיתי בתורה הקדושה, שמבינים אותו על דרך האמת, ובזכות שמזכירים הדיבורים של הצדיקים הקודמים, כי דיבור אמיתי מצדיק אמת שלמד תורה לשמה וכיון לדבר אמת, זורח ומבהיק עד סוף כל הדורות, ובכל מקום שיש איש ישראל המבקש את האמת, יכול להתחזק ולאחוז עצמו בדיבור הזה הבא ממקור האמת. ולפיכך אין הדיבור מקרי קבוע, שהרי אינו קבוע במקומות, כי אם מתפשט והולך בכל המקומות אשר דבר המלך ודתו מגיע, וכוותו חזק להשפיע גם לדורות שיבואו, והבן.

איבערדעם אז מען 'זוכט' דעם אמת, האָט מען די 'השפעה' [מן השמים, להתעורר נפשו מן אלו הדיבורים הקדושים].

עז

ווי ס'שטייט (אבות ו, ב) בכל יום בת קול יוצאת מחורב און זאָגט אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

פרעגט מען די קשיא, וואָס האָט מען דערפון.
דער תולדות זאָגט 'יענע וואָך'¹¹ דעם פשט דערין [בשם הבעל שם טוב הק', דלכאורה] וואָס האָט מען פון דעם וואָס ס'רופט, קיינער הערט אים נישט.
זאָגט ער, מ'הערט טאַקע נישט, אָבער ס'ברענגט אַריין אן 'התעוררות' אין יעדן, מ'ווייסט נישט אז מ'הערט עס [הבת קול]. 'יעדער הערט, נאָר מ'ווייסט נישט אז מ'הערט. ס'איז מתנוצץ דעם קול, בת קול יוצאת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

[וכן על דרך זה יתבאר מה שאמר] בת קול יוצאת שובו בנים שובבים.¹²
די אַלע ענינים [מהדיבורים הקדושים של הבת קול ושל צדיקי ונביאי אמת], דאָס ברענגט אַמאָל אַריין [התעוררות בלב], מ'באַקומט אַ שטיקל התעוררות, [נאָר] מ'ווייסט נישט פון וואָנעט ס'שטאַמט.
אזוי האָט דאָך דער בעל שם טוב הקדוש געזאָגט, אַ יעדער איד ווען דער בת קול איז יוצאת, איז עס אין אים בוקע, ווייל מ'הערט דאָס קול, נאָר מ'ווייסט נישט דערפון, און פון וואו ס'שטאַמט [ההתעוררות שבלבן].

עח

איבערדעם זאָגט ער 'הגידו' לך את דבר המשפט.
די אַלע פריערדיגע, די אַלע קולות פון די נביאי אמת, דאָס איז קיים ונצחי.
איבערדעם אז דער אייבירשטער העלפט, אז מען 'זוכט' די דברי הנביאים, איז עס מתנוצץ בלב. דער בורא כל עולמים איז משפיע און דער שכל איז משיג, [דער בוכ"ע] פירט צום דרך האמת.
מ'ווייסט אפילו נישט אז ס'איז פון זייערע דיבורים, מ'ווייסט נישט אז ס'איז פון זייערע דיבורים, אָבער אזוי איז דער אמת.

¹¹ בתולדות יעקב יוסף (ראה, אות א) שמעתי קושיא אחת ממורי בענין מה שאמרו בש"ס בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו' שאם אין שומע את הכרוז למה מכריזין וכו' וא"כ לאיזה תועלת הוא הכרוז ללא יועיל. ותירוצו הוא וכו' דיוצא לן מזה רמז מוסר בענין הכרוזין שלמעלה שאינו דיבור וכו', כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע (ברכות נח), ואין דרך ארץ לדבר המלך עם שריו ויועציו ועבדיו כי אם ברמז, וכאשר שגם עתה במלכות ישמעאל הנהגתו כך. וזה שהודיענו הש"ס שגם הכרוזין היוצאין ממלך מלכו של עולם הוא ברמז, וצריך לידע במחוג רמז הכרוז, על ידי המחשבה שבאין לאדם בכל יום הרהורי תשובה, שהוא מחמת הכרוז, או ע"י שאר דברים הנודעים למי שענין שכל לו, שלא יהיה מכלל אלו הנאמר אל תהיו כסוס כפרד אין ה'בין (תהלים לב, ט), רק כשנתעורר בעולם איזה פחד ויראה, ידעו שמרמזין להם מלמעלה שידבקו בשורש היראה וכו', וכשנתעורר איזה שמחה בעולם, ידבק בשמחת עבודת ה', וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסף לקח ודפח"ח.

¹² במדרש (איכ"ר פתיחתא כו) אמר רבי יונתן, שלש שנים ומחצה עשתה השכינה יושבת על הר הזתים סבורה שמא ישראל יעשו תשובה ולא עשו, והיתה בת קול מכרות ואומרת שובו בנים שובבים (ירמיהו ג, יד) שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג, ז) וכו'.

דעס התנוצצות וואָס אַ איד באַקומט ווען מען 'זוכט' דעם אמת, איז אַלעס ווייל מ'ווערט נתעורר די דיבורים פון פריערדיגע, פון צדיקים און קדושים, פון דברי חכמינו ז"ל, פון די אַלע פריערדיגע, דאָס ווערט [נתעורר] און ס'איז מתנוצץ בָּלָב יִשְׂרָאֵל, דער וואָס ער זוכט דעם אמת.

עט

סיום התורה

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן טאַקע:

מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל זיך מדבק זיין [בדברי ודרכי הצדיקים הקודמים].

ס'קומען היצט די וואָכן, ס'איז שוין די לעצטע פּאַר וואָכן פון דעם יאָר, ס'איז די זמני התשובה אין די "ימי אלול" וואָס מ'דאַרף מיר האָבן הכנה אויף די "הייליגע טעג", אויף לשנה הבאה.

וויפיל אידן ברויכן גרויס רחמי שמים, ברוחניות ובגשמיות, מסוף העולם ועד סופו.

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מיר - דער אייבירשטער זאָל העלפן - מ'זאָל האָבן אַ שטיקל הכנה דערצו.

ווי דער אמת, ס'איז דאָך נאָך אַ מציאות אין 'דעם' יאָר אויכעט, מ'זאָל מיר געהאָלפן ווערן. ס'איז דאָך [קץ הגאולה] מכוסה ומובדל פונעם דעת אנושי, טאַקע נאָר [דורך] די השגחה עליונה. ס'איז נאָך אַ מציאות אַז דער בורא כל עולמים זאָל העלפן [עוד בשנה זו].

אויף אַלענפאַלס, אונז זאָל מיר זוכה זיין ס'זאָל טאַקע זיין טאַקע אַ שנת גאולה וישועה.

איבערהויפט מ'קומט היצטערט [בימי ההכנה להימים הקדושים], זאָל טאַקע קומען די רעכטע [השפעה מלמעלה], זאָל קומען די רעכטע השפעה. איבערהויפט היצטערט, פאַר די הייליגע טעג, ירחם ה' על עמו.

ס'ווערט דאָך נידון בכלליות, כל העולם. און בפרטיות, דאָס עַם יִשְׂרָאֵל, און דער כְּבוֹד שְׁמַיִם.

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן מ'זאָל שוין זוכה זיין צו די ישועה שלימה.

און 'ביז דערווייל' זאָל מען זיך נישט חלילה אויסגליטשן.

מ'זאָל זיך קאַנען מדבק זיין אינעם דרך האמת.

מ'זאָל מיר זוכה זיין לקרב את הלבבות, מ'זאָל קאַנען צוקומען צום בורא כל עולמים.

מ'זאָל זוכה זיין צו זען, מ'זאָל זוכה זיין מ'זאָל זיין פון די וואָס זיי וועלן זען ישועת כל ישראל ושמחתן, און התרוממות קרן התורה וישראל בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

